

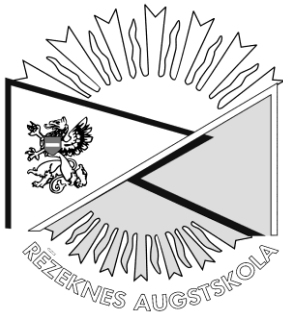

Rēzeknes Augstskola
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE

*Iveta Mietule
Aļona Jackaniča*

UZNĒMUMA FINANŠU ANALĪZE. TEORIJA UN PRAKTISKĀ PIELIETOŠANA

Rēzekne 2013

Rēzeknes Augstskola
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE

Iveta Mietule
Aļona Jackaniča

**UZNĒMUMA FINANŠU ANALĪZE.
TEORIJA UN PRAKTISKĀ
PIELIETOŠANA**

Rēzekne 2013

Mācību līdzeklis akceptēts un rekomendēts izdošanai 29.08.2013. Rēzeknes Augstskolas Studiju padomes sēdē, protokola Nr. 1.

Recenzenti:

Latvijas Universitātes profesore Dr.oec. Inta BRŪNA

Rēzeknes Augstskolas profesore Dr.oec. Rita LIEPIŅA

Redaktore: *Vita ANSONE*

Mācību līdzeklis aptver finanšu analīzes vispārējās teorijas izklāstu un praktiskās pielietošanas piemērus, akcentējot analīzes veidus, metodes, to lomu uzņēmuma finanšu resursu pārvaldībā un kontrolē. Mācību līdzeklis paredzēts studiju programmu „Uzņēmējdarbība” un „Ekonomika” studējošajiem studiju kursu *Finanšu pārvaldība, Finanšu analīze, Uzņēmējdarbības finanses, Saimnieciskās darbības analīze* u.c. apgūvē.

Mācību līdzeklis var būt praktisks rīks uzņēmumu vadītājiem un finanšu speciālistiem, kas savā profesionālajā darbībā organizē uzņēmumu vadību, t. sk. finanšu resursu pārvaldību.

© **Iveta Mietule, Aļona Jackaniča. Uzņēmuma finanšu analīze. Teorija un praktiskā pielietošana**

© **Rēzeknes Augstskola**

Atbrīvošanas alejā 90, Rēzeknē, LV 4601

ISBN 978–9984–44–245–7

Saturs

Ievads	4
1. Finanšu analīzes loma ekonomiskās analīzes un uzņēmumu vadības sistēmā kopumā	6
2. Finanšu analīzes būtība un pamatprincipi	11
3. Finanšu analīzē pielietojamās metodes	18
3.1. Finanšu analīzē pielietojamo metožu vispārīgs apraksts	18
3.2. Pārskatu lasīšanas un salīdzināšanas metode	22
3.3. Bilances horizontālā un vertikālā analīze	30
3.4. Finanšu koeficientu analīze	49
3.4.1. Likviditātes un maksātspējas rādītāji	51
3.4.2. Uzņēmuma līdzekļu aprites rādītāji	59
3.4.3. Rentabilitātes rādītāji	66
3.4.4. Kapitāla struktūras rādītāji	70
Jautājumi zināšanu pārbaudei	75
Pielikumi	78
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	81

Ievads

Viens no uzņēmējdarbības pamatmērķiem, ieguldot noteiktus finanšu līdzekļus un izmantojot pieejamos resursus, ir peļņas gūšana. Ikviens šo resursu un līdzekļu īpašnieks ir ieinteresēts atgūt ne tikai ieguldīto daļu, bet arī gūt papildus labumu visbiežāk finansiālā, bet retāk morālā ieguvuma veidā.

Mūsdienās, ekonomiskām attiecībām attīstoties un pilnveidojoties, kā arī iestājoties dažādiem ekonomiska rakstura notikumiem, gan no saimniekojošo subjektu, gan no valsts likumdošanas puses arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta uzņēmējdarbības vadīšanai, liekot akcentu uz profesionālās pieejas nepieciešamību, jo jebkura uzņēmuma ekonomiskie panākumi un konkurētspēja ir tiešā veidā atkarīga no vadītāju prasmes analizēt esošo situāciju, uz analīzes pamata pieņemt ekonomiski pamatotus lēmumus. Savukārt finansiāli stabili uzņēmumi ir vērtība ne tikai valsts iekšējā, bet arī starptautiskajā tirgū. Valsts saimnieciskā vienība ir drošs pamats valsts attīstībai kopumā, tās vispārējā ekonomiskā stāvokļa stabilizēšanai un iedzīvotāju labklājības līmeņa un drošības paaugstināšanai.

Būtisks uzņēmuma vadīšanas profesionalitātes jeb kvalitātes priekšnoteikums ir sasniegto (kā pozitīvo, tā arī negatīvo) rezultātu kontrole. Turklāt šī kontrole nevar pastāvēt tās elementārajā formā, balstoties vienīgi uz iegūtajiem skaitļiem. Uzņēmumam jābūt informētam un pārvaldības procesā jāveic esošās informācijas analīze, ne tikai konstatējot faktus, bet arī nosakot cēloņus, sekas un iespējamo risinājumu alternatīvas. Tieši kvalitatīva analīze ir nākotnes lēmumu pareizības, laicīguma un objektivitātes priekšnoteikums, kas ir pamats sekmīgai uzņēmuma darbībai.

Finanšu informācijas lietotājiem, kas ir ieinteresēti uzņēmuma efektīvā saimnieciskajā darbībā, galvenā nepieciešamība ir pārzināt savus potenciālos ieguvums, to apmēru un palielināšanas veidus. Finanšu pārskatu analīzes

rezultāti nodrošina šo nepieciešamību, un tiem ir būtiska loma jebkura uzņēmuma kvalitatīvā vadīšanā.

Latvijā dibināto mazo un vidējo uzņēmumu līdzšinējā darbība liecina par finanšu rakstura problēmām it īpaši vispārējo ekonomisko krīžu periodos. Uzņēmēju profesionālā pieredze un zināšanas tiek papildinātas, izmantojot piedāvātās izglītības iespējas, un uzņēmēju uzmanības lokā nonāk tāds uzņēmējdarbības vadīšanas instruments kā finanšu rezultātu analīze. Veicot pirmos mēģinājumus šī elementa integrēšanā sava uzņēmuma pārvaldes sistēmā, uzņēmēji arvien biežāk atzīst finanšu analīzes sniegtos labumus un svarīgo lomu uzņēmējdarbības veikšanā. Tāpēc šīs grāmatas autores uzskata par lietderīgu apkopot finanšu analīzes teorētiskās pamatnostādnes un sniegt šīs ekonomiskās kategorijas praktiskās pielietošanas piemērus.

Kaut arī finanšu analīzi plaši pielieto Latvijas komercbankas sadarbībā ar potenciālajiem kredītu ņēmējiem, uzņēmumu finanšu pārskatu regulāra analīze uzņēmuma pašu vajadzībām, lai pieņemtu finanšu rakstura lēmumus, nav plaši pielietota. Tomēr jāatzīmē, ka objektīvas finanšu analīzes esamība var sniegt uzņēmumam būtisku informāciju, kas var signalizēt par uzņēmuma kritiskajiem posmiem un palīdzēt uzlabot uzņēmuma darbības efektivitāti.

Mācību līdzeklis aptver finanšu analīzes vispārējās teorijas izklāstu un praktiskās pielietošanas piemērus, akcentējot analīzes veidus, metodes, to lomu uzņēmuma finanšu resursu pārvaldībā un kontrolē. Mācību līdzeklis paredzēts studiju programmu „Uzņēmējdarbība” un „Ekonomika” studējošajiem studiju kursu *Finanšu pārvaldība*, *Finanšu analīze*, *Uzņēmējdarbības finanses*, *Saimnieciskās darbības analīze* u.c. apguvē.

Mācību līdzeklis var būt praktisks rīks uzņēmumu vadītājiem un finanšu speciālistiem, kas savā profesionālajā darbībā organizē uzņēmumu vadību, t.sk. finanšu resursu pārvaldību.

1. Finanšu analīzes loma ekonomiskās analīzes un uzņēmumu vadības sistēmās kopumā

Jebkura procesa norisei, tostarp arī ekonomiskā, kā arī tā vēlamam un efektīvam rezultātam galvenais priekšnoteikums ir pārvaldība. Savukārt pārvaldība ir atkarīga no daudziem faktoriem, kas var būt kā ārējās, tā arī iekšējās izcelsmes. Ārējo vidi bieži vien nav iespējams kontrolēt vai ietekmēt, tāpēc uzņēmumam jāpievērš lielāka uzmanība iekšējai videi un tās faktoriem, kurus iespējams izmantot labuma gūšanai, kā arī novērst to negatīvo ietekmi. Nodrošinot uzņēmuma darbību, ikdienā tiek pieņemts vesels kopums dažāda līmeņa lēmumu, kas ietekmē uzņēmuma stāvokli ne tikai konkrētajā brīdī, bet arī nākotnē. Lēmumiem jābalstās uz esošās situācijas novērtējumu un analīzi. Pretējā gadījumā lēmumiem, kas pieņemti bez esošās situācijas analīzes un cēloņsakarību apzināšanas, var būt iznīcinošs raksturs attiecībā uz uzņēmuma efektīvu darbību un turpmākās attīstības iespējām.

Analīze ir viena no galvenajām pārvaldes sistēmas sastāvdaļām, atsevišķs uzņēmuma pārvaldības elements, kas ir vadības lēmumu pieņemšanas priekšnoteikums un ir virzīts uz uzņēmuma stabilas attīstības nodrošināšanu. Tā kalpo par sasaistes elementu starp informācijas apkopošanu un lēmuma pieņemšanu uzņēmējdarbības vadības procesā. No uzņēmumu vadības aspekta nebūtu lietderīgi izslēgt šo posmu vai pievērst tam nepienācīgu uzmanību, jo tādējādi tiks izjaukta vai pavājināta uzņēmuma vadības sistēma un netiks gūti kvalitatīvi rezultāti.

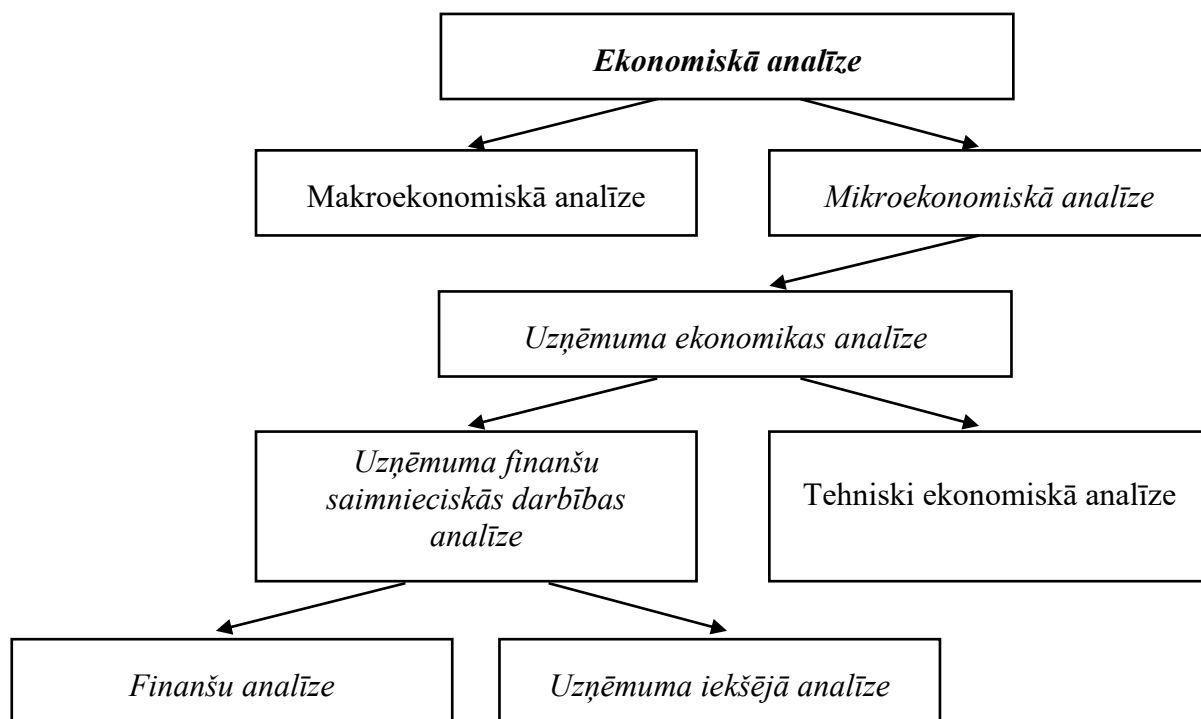
Termins „analīze” (grieķu val. *analysis*) nozīmē objekta sadalīšana, saskaldīšana pamatsastāvdaļās vai elementos, lai noskaidrotu savstarpējās sakarības starp pamatelementiem, kā arī noteiktu to nozīmi un būtiskumu. Analīze tā ir procesu un parādību zinātniski pētnieciskā metode, kuras pamatā ir pētāmās sistēmas elementu, sastāvdaļu izziņāšana. Analīzes procesā šādi

veseluma sadalīšanai elementos nevajadzētu noraidīt pētāmā jautājuma izzināšanu vienotas sistēmas kontekstā.

Tā kā ekonomikas sistēma paredz pašas ekonomikas, visu līmeņu saimnieciskās darbības un sociālās sfēras būtības, likumsakarību, tendenču un parādību izzināšanu (noskaidrošanu), šo darbību realizēšanai plaši tiek pielietota tieši analīze, kas kalpo kā prognozēšanas, plānošanas, ekonomisko objektu un tajos notiekošo procesu vadīšanas galvenais priekšnoteikums. Tieši analīze dod iespēju no zinātniskā viedokļa pamatot realizētās darbības un pieņemtos lēmumus ekonomikas jomā, sociāli ekonomisko politiku, kā arī sekmēt labāko alternatīvu izvēli. Tādējādi analīze iegūst ekonomisko raksturu, kas sekmē patstāvīga analīzes veida izveidošanos, kas teorētiku atziņās tiek definēta kā ekonomiskā analīze.

Rietumu ekonomikas nozares literatūrā **ekonomiskās analīzes jēdziens** tiek lietots kā ekonomikā kopumā, tā arī atsevišķās tās jomā, veicot analītiskās darbības. Savukārt Krievijas ekonomistu darbos (S. K. Tatura, S. B. Barangolcs u.c.) pēdējos trīsdesmit gadus ar ekonomiskās analīzes jēdzienu izprot daudz šaurāku parādību, kas saistīta ar analītisko aprēķinu tehniku un metožu izklāstu uzņēmuma līmenī (27). Līdz ar to, izmantojot dažādu ekonomikas skolu zinātniskās atziņas, rodas zināmas grūtības terminu definēšanā un to savstarpējo sakarību izzināšanā.

Ekonomiskā analīze ārējās un iekšējās vides pastāvēšanas dēļ iedalāma makro un mikro analīzē, kur pirmajā gadījumā analīze tiek attiecināta uz valsts tautsaimniecības procesu izzināšanu, bet mikro analīze paredz konkrēta saimnieciska subjekta un ar tā darbību saistīto notikumu pētīšanu, kas bieži izpaužas kā finanšu saimnieciskās darbības analīze (1.1. att.). Pārsvarā uzņēmuma finanšu saimnieciskās darbības analīzi veic uzņēmuma grāmatveži – analītiķi vai ekonomisti – analītiķi, savukārt makroekonomiskā analīze ir valstu ekonomistu – statistiķu nodarbošanās.

1.1. attēls. Ekonomiskās analīzes veidu klasifikācijas fragments (27)

V. Kovalevs papildus izdala uzņēmuma tehniski ekonomisko analīzi, savu rīcību pamatojot ar to, ka jāizdala šaurāks elements, kas neskartu tādas pētīšanas objektus kā cenas, izdevumi un zaudējumi, kas neizbēgami tiks pētīti mikroekonomiskās analīzes ietvaros. Sadalījums finanšu saimnieciskajā analīzē un tehniski ekonomiskajā analīzē tiek pamatots ar to, ka finanšu saimnieciskajā analīzē galvenokārt kritēriji un rādītāji tiek izteikti naudas izteiksmē, kas nav obligāti tehniski ekonomiskajā analīzē. Tehniski ekonomiskā analīze tiek definēta kā analītisko procedūru apkopojums, kas paredz uzņēmuma organizatoriskās struktūras, kontroles sistēmas, darba organizācijas, zinātniski tehniskā progresa līmeņa analīzi utt. (27).

Finanšu saimnieciskās darbības analīzi var interpretēt kā analītisko procedūru kopumu, kas sniedz informāciju par uzņēmuma saimnieciskās darbības faktiem gan retrospektīvā, gan perspektīvā, kā arī ļauj noteikt iespējamās attīstības scenārijus nākotnē.

Finanšu saimnieciskās darbības analīze uzņēmuma ietvaros paredz:

- uzņēmuma līdzšinējās darbības efektivitātes noteikšanu (vadības lēmumu izpilde, resursu efektīva izmantošana);
- uzņēmuma darbības attīstības iespēju noteikšanu un priekšnoteikumus turpmākās darbības plānošanai.

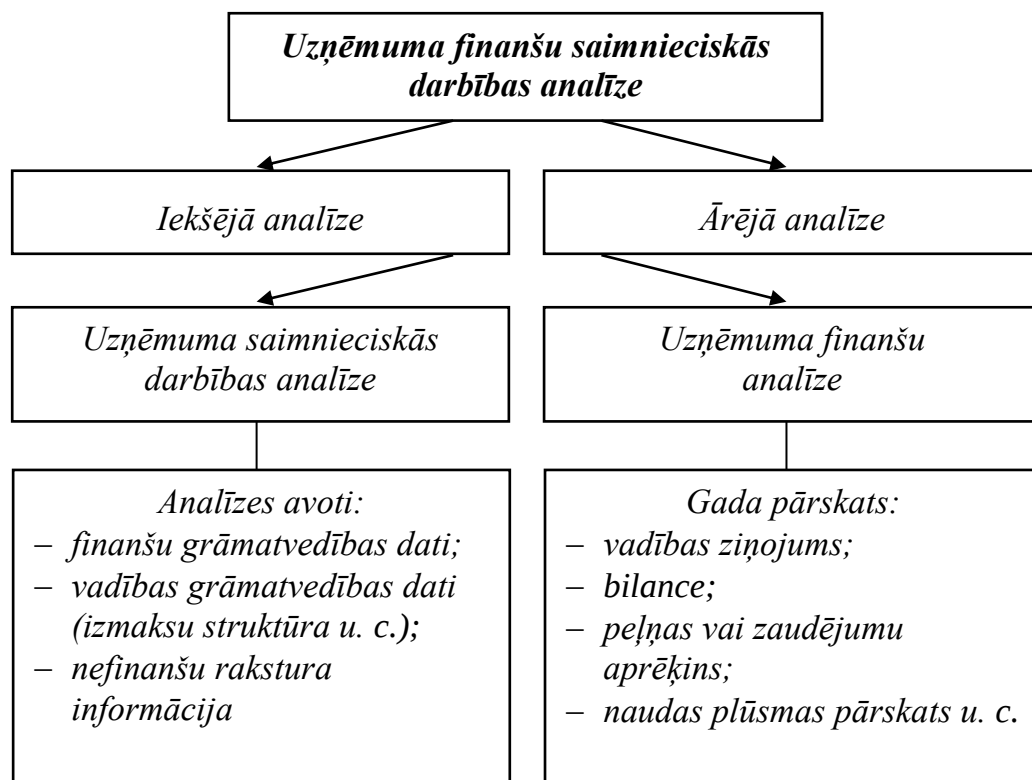
Uzņēmuma finanšu saimnieciskās darbības analīzes funkciju un uzdevumu dažādības dēļ ir izveidojies liels daudzums ne tikai analīzes metožu, bet arī veidu, ko varētu klasificēt pēc dažādām pazīmēm:

- 1) pēc analīzes objekta: uzņēmuma kā kopuma analīze, atsevišķu struktūrvienību analīze, atsevišķu produktu vai pakalpojumu ienesīguma analīze u. tml.;
- 2) pēc periodiskuma: gada, ceturkšņa, mēneša u. tml.

Arī finanšu saimnieciskās darbības analīze var tikt klasificēta kā iekšējā un kā ārējā analīze, ja analīzes procesā izmantotās informācijas avoti ir attiecīgi iekšējie un ārējie. Ārējā analīze tiek veikta uz uzņēmumu pārskatos publicētās informācijas pamata, parasti to veic bankas, nodokļu un uzraudzības iestādes, investori ar mērķi noskaidrot uzņēmuma finansiālo stāvokli, maksātspēju, uzņēmuma savstarpējās attiecības ar akcionāriem, peļņas sadales politiku, aizņemtā kapitāla avotu piesaistīšanas un pamatkapitāla palielināšanas politiku u. tml. Iekšējā analīze tiek veikta, izmantojot plašāku iekšējā rakstura finanšu un nefinanšu informāciju, ar mērķi sniegt nepieciešamo analītisko informāciju uzņēmuma vadībai ekonomiska rakstura lēmumu pieņemšanā. Iekšējā analīze ir analītisko procedūru kopums, kas tiek izmantots uzņēmuma pārvaldībā, tehnoloģiskā ražošanas procesa optimizēšanai ar operatīvo un iekšējās uzskaites datu palīdzību.

Jēdziens „finances” saistās ar finanšu pārskatiem un tajos publiski pieejamiem finanšu datiem, tāpēc ir zināms pamats, lai ārējo finanšu saimnieciskās darbības analīzi definētu kā **finanšu analīzi**, ar to saprotot analīzi, kas balstās tikai uz publiski pieejamiem finanšu pārskatiem. Savukārt, ja analīze

tiek veikta, pamatojoties arī uz uzņēmuma iekšējo informāciju jeb saimnieciska rakstura informāciju, tad pēc būtības tā ir iekšējā finanšu saimnieciskās darbības analīze (1.2. att.).

1.2. attēls. Uzņēmuma finanšu saimnieciskās darbības analīzes veidi

2. Finanšu analīzes būtība un pamatprincipi

Finanšu analīze ir zinātniskās pētīšanas metode, kas paredz uzņēmuma finanšu stāvokļa izpēti, kas, balstoties uz analīzes objekta finanšu pārskatu datiem, paredz informācijas iegūšanu un apstrādi par saimnieciskā subjekta finanšu stāvokli, tā prognozēšanu un uzņēmuma attīstības iespēju novērtējumu. **Finanšu analīzes priekšmets** ir finanšu attiecības saimnieciskā subjekta pārvaldes sistēmā, kā arī finanšu attiecības ar dažāda veida uzņēmuma partneriem. Izpētes objekts ir uzņēmuma finanšu stāvoklis, kas ir uzņēmuma pagātnes finanšu darījumu un operāciju rezultāts. Uzņēmuma finanšu stāvoklis uz konkrētu datumu tiek parādīts skaitliskā izteiksmē uzņēmuma finanšu pārskatos, kas arī veido finanšu analīzes galveno informatīvā kopuma avotu, tātad arī izpētes objektu.

Kā liecina vēstures dati, finanšu analīzi sāka pielietot 19. gs. 70. – 90. gados, kad komercbankas saviem klientiem sāka pieprasīt finanšu pārskatus pirms kredīta piešķiršanas. Šis notikums sekmēja finanšu informācijas plūsmas palielināšanos, kas ļāva veikt salīdzinošo analīzi. Ar laiku tika atklātas rādītāju savstarpējās sakarības. Tādi zinātnieki kā G. Nūtons, R. Smits, P. Ficpatriks, V. Bīvers u.c. pievērsās finanšu analīzes rādītāju, piemēram, struktūras, likviditātes, rentabilitātes, un to likumsakarību pētījumiem. Viņu pamatatziņas bija par pamatu turpmākajiem pētījumiem finanšu nozarē.

Savu straujāko attīstību finanšu analīze piedzīvoja 21. gadsimta sākumā, galvenokārt divu faktoru ietekmē. Pirmkārt, 20. gadsimtā ekonomiskās krīzes aktivizēja zinātnieku darbību, kas tika vērsta uz objektīvu analīzes metožu meklēšanu, kas spētu kalpot par drošu pamatu uzņēmuma vadītāju lēmumiem saimnieciskās darbības attīstības un investīciju jomā. Otrkārt, straujā informācijas tehnoloģiju un datorzinātņu attīstība sekmēja plašas ekonomiskās informācijas apstrādes un apmaiņas iespējas. Informācijas tehnoloģiju attīstībai ir divējāda ietekme uz finanšu analīzes attīstību, jo, attīstoties augstākminētajām

iespējām, pieaug finanšu datu apstrādes iespējas, kas analītiķiem atsevišķos gadījumos var būt par apgrūtinājumu galīgo secinājumu formulēšanā. Lai izvairītos no šīs problēmas, ir strikti jāformulē finanšu analīzes mērķis, uzdevumi, kas ir atkarīgi no veiktās analīzes rezultātu lietotāja mērķiem.

Savukārt teorijā esošais **finanšu analīzes galvenais (kopējais) mērķis** ir noteikta skaita pamata rādītāju iegūšana, kas sniedz objektīvu un pamatotu uzņēmuma finanšu stāvokļa raksturojumu par pārskata periodu, kā arī saimniekojošā subjekta funkcionēšanas efektivitātes palielināšanas iespēju noteikšana un nākotnes prognožu veikšana. Tomēr tas nebūt nenozīmē, ka finanšu analīzes mērķis tiek ierobežots iepriekšminētā skaidrojuma ietvaros.

Finanšu analīzes mērķi ir arī:

- pamata faktoru noteikšana, kas rada finanšu stāvokļa izmaiņas;
- savlaicīga finanšu darbības trūkumu noteikšana un novēršana;
- savlaicīga krīžu, bankrota iespēju noteikšana;
- racionāla lēmuma pieņemšana.

Lai sasniegtu finanšu analīzes mērķi, ir jāizpilda virkne uzdevumu, kuru saturs ir atkarīgs no analīzes rezultātu lietotāja sākotnēji izvirzītā mērķa. Izvirzītais mērķis saistīts ar finanšu pārskatu analīzes metodēm, jo ir sasniedzamas ar šo metožu palīdzību. Galvenās finanšu pārskatu analīzes metodes ir apkopotas 3. nodaļā.

Finanšu analīzes procesā var izmantot informāciju no šādiem avotiem: biznesa plāns, normatīvo aktu informācija, bet galvenie uzņēmuma finanšu analīzes informācijas avoti ir uzņēmuma grāmatvedības jeb finanšu pārskati, kas ir gada pārskatu sastāvdaļas. Gada pārskats, kas ir analizēts kā vienots kopums, sniedz vērtīgu informāciju gan uzņēmuma vadībai un īpašniekiem, gan arī potenciālajiem investoriem un darījuma partneriem.

Pārskats ir uzņēmuma saimnieciskās darbības faktisko ekonomisko rādītāju apraksts par iepriekšējo pārskata periodu. Finanšu pārskats kā kopums sastāv no

bilances, peļņas vai zaudējumu aprēķina, naudas plūsmas pārskata, pašu kapitāla izmaiņu pārskata un pielikuma.

Svarīgākie finanšu pārskati uzņēmumā ir:

- **balance** – uz grāmatvedības reģistru datu un inventarizācijas pamata sastādīts pārskats, kas atspoguļo uzņēmuma finansiālo stāvokli uz konkrētu datumu (parasti – saimnieciskā gada beigās). Balances aktīvs parāda uzņēmuma rīcībā esošos ilgtermiņa ieguldījumus un apgrozāmos līdzekļus, kā arī to struktūru un dinamiku, savukārt bilances pasīvs parāda pašu un aizņemtā kapitāla attiecību, struktūru un dinamiku;
- **peļņas vai zaudējumu aprēķins** jeb finansiālā rezultāta pārskats – atspoguļo uzņēmuma ieņēmumus un izmaksas, to sadalījumu pēc funkcijām vai veidiem, kā arī noteikta laika periodā iegūto peļņu vai radušos zaudējumus. Pārskats rāda ar nodokli apliekamās peļņas daļu, peļņu pirms procentu maksājumiem, kā arī neto jeb sadalāmo peļņu.

Balance un peļņas vai zaudējumu aprēķins ir finanšu analīzes pamatdati, lai novērtētu uzņēmuma finanšu stāvokli. Arī naudas plūsmas pārskats ir būtiska gada pārskata elements, kas raksturo uzņēmuma naudas plūsmas. Taču, lai atvieglotu gada pārskata sastādīšanu mazajiem uzņēmumiem, Latvijas likumdošana atļauj nesagatavot naudas plūsmas pārskatu tiem uzņēmumiem, kuri bilances datumā nepārsniedz likumā noteiktos kritērijus (1).

Katras valsts likumdošana reglamentē finanšu pārskatu saturu un nodrošina noteiktu principu ievērošanu pārskatu sastādīšanas procesā, lai uzņēmuma vadība nevarētu pieņemt tādus lēmumus, uz kuru pamata kāda personu grupa varētu gūt labumu uz citu grupu interešu rēķina, kā arī gada pārskatā sniegtajai informācijai jābūt patiesai, salīdzināmai, savlaicīgai, nozīmīgai, saprotamai un pilnīgai. Likumdevējam aizsargājot pārskatu lietotāju intereses, tiek nodrošināta arī finanšu pārskatu analīzes kvalitāte.

Sekmīga finanšu analīze balstās uz četriem posmiem:

- finanšu datu savākšana un izprašana;
- iegūto datu atlase;
- iegūto datu apstrāde un interpretācija;
- secinājumu izdarīšana.

Pirmā posma uzdevums ir izprast pieejamo datu saturisko nozīmi, jo analizēt un interpretēt informāciju, kas nav izprotama saturiski, nav korekti un tas var sekmēt analīzes rezultātu neprecīzu interpretāciju un cēloņsakarību nepareizu izpēti. Finanšu analīzes pirmā posma sekmīgai realizācijai ir svarīgi izprast finanšu rādītāju būtību, līdz ar to ir jābūt priekšzināšanām finanšu grāmatvedībā. Viena no problēmām, kas ir jāņem vērā jau sākumposmā, ir grāmatvedības uzskaites patiesās informācijas sagrozīšana un slēpšana. Šajā situācijā ir jāpieņem lēmums par esošo un pieejamo datu kvalitāti un iespēju iegūt objektīvus datus, kas raksturo uzņēmuma patieso finanšu stāvokli.

Otrais posms paredz skaitlisko datu (bilances un peļņas zaudējumu aprēķina atsevišķu posteņu) apkopošanu un samazināšanu, tādējādi nosakot pamata vienību kopumu, ko nepieciešams pakļaut rūpīgai analīzei. Šajā posmā, piemēram, jāpievērš uzmanība inflācijas ietekmei uz dažādiem rādītājiem, kas tiks izmantoti analīzē, kā arī uz analīzes rezultātiem. Tādējādi notiek atsevišķu bilances pozīciju pārvērtēšana, sākotnēji bilanci norādītās summas tiek pārvērtētas, ņemot vērā inflācijas ietekmi. Šī posma esamība palīdz iegūt daudz objektīvākus rezultātus. Tomēr to lietderīgi veikt, kad inflācijas ietekme ir salīdzinoši liela un analītiķis ir pietiekami kompetents šajā jomā.

Trešais posms – datu apstrāde un interpretācija, kas var tikt realizēta, piemēram, izmantojot finanšu koeficientus. Ja iepriekš minētajiem aspektiem uzņēmumā netiks veltīta pietiekami liela uzmanība, analīzes kvalitāte varētu būt ne tik augstā līmenī, kas ir iespējams, tomēr var kalpot uzņēmuma vadības lēmumu pamatošanai.

Finanšu pārskatos sniegtās informācijas kvalitāte tiešā veidā ietekmē finanšu analīzē iegūto datu kvalitāti. Finanšu analīzes procesa kvalitāti ietekmē arī:

- finanšu pārskatu analīzes veicēju profesionalitāte un objektivitāte;
- finanšu analīzes procesa plāna izstrāde;
- finanšu analīzes procesa realizēšana.

Finanšu analīzes **procesa etapi**

1. Sagatavošanās etaps

- a. Analīzes mērķu un uzdevumu, objektu noteikšana, analīzes plāna sastādīšana.
- b. Analīzei nepieciešamās informācijas atlase, sagatavošana, tās ticamības, kvalitātes u.c. pārbaude.
- c. Datu atlase, grupēšana.
- d. Rādītāju, kas pilnīgāk raksturo analīzes objektu, sistēmas izstrāde, rādītāju normatīvu noteikšana;

2. Analītiskais etaps

- a. Rādītāju izmaiņu struktūras un dinamikas analīze.
- b. Faktisko darbības rezultātu salīdzināšana ar plānotajiem rādītājiem, iepriekšējo analītisko periodu datiem, citu organizāciju vai nozares vidējiem rādītājiem salīdzināšana.
- c. Faktoru ietekmes uz uzņēmuma darbības rezultātiem pētīšana.
- d. Uzņēmuma darbības efektivitātes palielināšanas rezervju noteikšana.

3. Nobeiguma etaps

- a. Uzņēmuma darbības rezultātu kopējais novērtējums.
- b. Menedžmenta darbības kvalitātes novērtējums.
- c. Rekomendāciju izstrāde.

Izmantojot sākotnēji izstrādāto secīgu posmu plānu, var iegūt objektīvus un kvalitatīvākus finanšu analīzes rezultātus.

Finanšu analīzes laikā sasniedzot noteiktos mērķus, var iegūt dažāda veida rezultātus (informāciju), kuri ir interesanti arī dažādu **lietotāju grupām**.

Finanšu analīze, kas ir veikta, izmantojot uzņēmuma gada pārskatus un papildināta ar uzņēmuma iekšējo informāciju, ir īpaši saistoša finanšu direktoriem vispārējā finanšu pārvaldības procesā.

Finanšu analīzes rezultātu lietotāju grupas atkarībā no piederības veida uzņēmumam ir šādas:

1) iekšējie lietotāji:

- uzņēmuma darbinieki, piemēram, auditori – saņem informāciju pareizā lēmuma pieņemšanai audita procesā, savas pārbaudes plānošanā, vājo vietu un kļūdu izzināšanai uzskaites sistēmā;
- uzņēmuma vadītāji – saņem informāciju par sava uzņēmuma vietu analogu uzņēmumu vidū, stratēģiskā kursa pareizību, resursu izmantošanas efektivitātes raksturojumu, lēmumu pieņemšanu visdažādāko jautājumu jomā;

2) ārējie lietotāji:

- finanšu konsultanti – saņem informāciju, uz kā pamata izstrādā saviem klientiem rekomendācijas attiecībā uz kapitāla ieguldījumiem;
- masu mediji – saņem informāciju attiecīgā uzņēmumu kopuma un nozaru attīstības tendenču noteikšanai, iegūst apkopojošo rādītāju rezultātus par kopējo stāvokli;
- arodbiedrības – saņem informāciju, uz kuras balsta savas prasības, piemēram, attiecībā uz darba algu;
- kreditori – izmanto rezultātus kredīta piešķiršanas objektivitātes noteikšanai, uzņēmuma spēju izpildīt iespējamās kredīta un procentu saistības noteikšanai utt.;

- statistikas institūcijas – izmanto rezultātus reģionu, nozaru statistisko apkopojumu veidošanai;
- ieguldītāji un partneri – saņem informāciju, pieņemot lēmumu veikt ieguldījumus vai dibināt biznesa attiecības un tamlīdzīgi.

3. Finanšu analīzē pielietojamās metodes

Jebkuras zinātnes svarīgākais elements ir tās ietvaros pielietojamais zinātniskais instrumentārijs. No tā būtības izprašanas un prasmes pielietot praktiski lielā mērā ir atkarīga veicamo darbību kvalitāte. Šis jautājums kļūst īpaši svarīgs, sakarā ar to, ka ir samērā grūti nodalīt kādas konkrētas metodes un sagrupēt tās vienas konkrētas zinātnes ietvaros, jo ekonomikas sistēmā tiek novērots zinātnisko instrumentāriju saplūdums.

3.1. Finanšu analīzē pielietojamo metožu vispārīgs apraksts

Dažādi zinātnieki piedāvā dažādus finanšu analīzes metožu klasifikācijas veidus, jo, veicot finanšu rakstura analītiskos aprēķinus, tiek izmantots plašs, finanšu analīzes ietvaros sistematizēts, metožu un paņēmieni kopums, kas aizgūts no dažādu zinātņu sistēmām.

Ekonomiskās, t. sk. finanšu, analīzes metodes – ekonomiskās informācijas apstrādes veidi, analītisko paņēmieni un kvantitatīvo metožu kopums, kas vērsts uz analītisko uzdevumu risināšanu. Šīs metodes arī kalpo par analītisko instrumentāriju, kas nodrošina analīzes mērķu tehnisko realizāciju. Finanšu analīzes metožu izvēle ir atkarīga no konkrētā mērķa un situācijas, nevis no vienotas, strikti noteiktas un universālas sistēmas, kas ietver attiecīgās metodes.

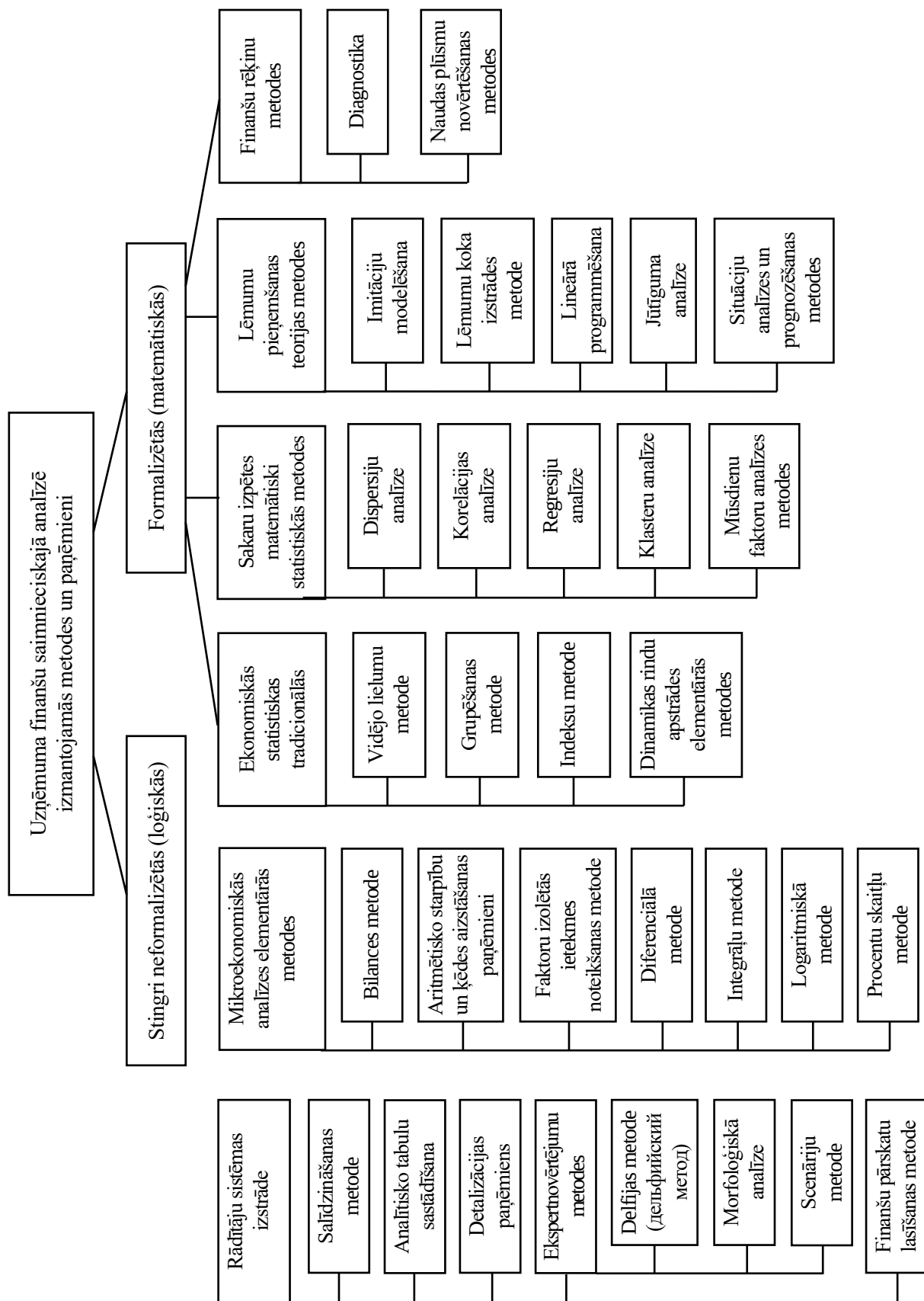
Finanšu analīzes metodes pēc to pielietošanas laikā iegūtajiem rezultātiem var iedalīt divās grupās (23):

- 1) **kvalitatīvās metodes** – paredz kvalitatīva rakstura secinājumu izstrādi par uzņēmuma finanšu stāvokli, par tā likviditātes, maksātspējas un kredīspējas līmeni, par uzņēmuma investīciju potenciālu;
- 2) **kvantitatīvās metodes** – vērstas uz dažādu faktoru ietekmes noteikšanu, uz rezultatīvo rādītāju līmeni, optimālā lēmuma noteikšanu par ražošanas resursu izmantošanu.

V. Kovaleva izveidotajā analīžu veidu klasifikācijā finanšu saimnieciskās darbības analīzes metodes un paņēmieni iedalās divās grupās: neformalizētās un formalizētās metodes, kur neformalizētās jeb loģiskās ietver sevī tādas metodes kā salīdzināšanas, analītisko tabulu sastādīšanas, ekspertnovērtējumu, finanšu pārskatu lasīšanas un citas metodes, kurām vairāk ir raksturīgs improvizācijas raksturs; bet formalizētās jeb matemātiskās paredz mikroekonomiskās analīzes elementārās, ekonomiskās statistikas, lēmumu pieņemšanas teorijas un citas metodes, kas vairāk vērstas uz matemātisko un statistisko sakarību pielietošanu (27). Neformalizēto metožu pielietošanas rezultāti, salīdzinot ar formalizēto metožu rezultātiem, vairāk būs subjektīvi. Formalizēto metožu pielietošana savukārt analīzei sniegs vairāk skaitliskās informācijas nekā neformalizētās metodes.

Finanšu analīzē tiek izmantots plašs no dažādām zinātniskām atziņām aizgūts metožu un paņēmienu kopums. Tik plaša metožu spektra pielietošana ne vienmēr ir nepieciešama un derīga uzņēmuma ikdienas lēmumu pieņemšanā un darbības organizēšanā, noteikta mērķa sasniegšanai ir pietiekami pielietot noteiktu metožu kopumu. Padziļināta analīze ar vairāku dažāda veida metožu pielietošanu ir piemērota lielo saimniecisko objektu finanšu darbības analīzei. Latvijas kontekstā tādu analīzes metožu plaša pielietošana prasa lielus resursus (gan finanšu, gan darba) un varētu būt neekonomiska. Ņemot vērā, ka Latvijā pārsvarā darbojas mazie un vidējie uzņēmumi, kuru resursi, it īpaši pēc 2008. gada finanšu krīzes, nav pietiekami, lai tos ieguldītu vispārējā un periodiskā finanšu analīzē. Turklāt arī Latvijas zinātnieki lielākoties pēta tieši izplatītākās, noteiktas finanšu analīzes metodes, kas ir apskatītas tālāk. Tāpēc pirms analīzes veikšanas lietderīgi ir apzināties, kādu mērķi ir nepieciešams sasniegt, lai piemērlētu atbilstoši labākas metodes un paņēmienus.

Minēto apsvērumu dēļ šīs grāmatas ietvaros detalizēti tiks skaidroti tikai tie finanšu analīzes metožu veidi, ko visbiežāk pielieto un pēta gan teorētiski, gan praktiski.

3.1. attēls. Uzņēmuma finanšu saimnieciskās darbības analīzes metožu un paņēmieni klasifikācija (27)

Finanšu analīzes galvenās metodes ir (17):

- attīstības tendenču analīze;
- pārskatu lasīšanas analīze;
- horizontālā un vertikālā analīze;
- finanšu koeficientu analīze;
- faktoru analīze.

Latvijas autoru (R. Šneidere, M. Januška, V. Zariņa, I. Strēle u. c.) darbos pie galvenajām finanšu analīzes metodēm tiek attiecināta likviditātes, rentabilitātes, maksātspējas u.c. rādītāju aprēķināšana, kas būtībā ir finanšu koeficientu analīze un bilances horizontālā un vertikālā analīze.

Krievijas autori T. Novašina un V. Karpunins piedāvā šādu finanšu analīzes metožu klasifikāciju, kur katrs bloks papildus tiek iedalīts vēl detalizētāk (28):

- 1) klasiskās matemātiskās analīzes metodes;
- 2) tradicionālās analīzes metodes;
- 3) speciālās analīzes metodes;
- 4) ekonomiskās statistikas metodes;
- 5) determinētās faktoru analīzes metodes;
- 6) matemātiskās statistikas un ekonometriskas metodes;
- 7) reitingu metode.

Skaidrotas un interpretētas visbiežāk tiek tieši tradicionālās analīzes metodes:

- salīdzināšanas metode;
- horizontālā analīze un vertikālā analīze;
- koeficientu analīze;
- tendenču analīze.

Tradicionālās analīzes metodes sniedz pietiekamu informāciju Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu finanšu stāvokļa noteikšanai un turpmāko lēmumu

pamatošanai. Tāpēc nākamajās nodaļās tiek izskatītas šādas finanšu analīzes metodes:

- pārskatu lasīšana un salīdzināšanas metode;
- horizontālā un vertikālā analīze;
- koeficientu analīze un tendenču analīze.

3.2. Pārskatu lasīšanas un salīdzināšanas metode

Finanšu analīzes informatīvais pamats ir uzņēmuma gada pārskati. Nepareizi vai pavirši aizpildīts finanšu pārskats var būt par iemeslu kļūdainiem analītiskajiem secinājumiem, tāpēc pirms savu analītisko aprēķinu veikšanas un citu metožu pielietošanas analītiķiem jāpielieto pārskatu lasīšanas metode, kas pēc būtības nodrošina informācijas vizuālo, kvalitatīvo novērtējumu.

Pārskatu lasīšanas metode

Pārskatu lasīšanas metode paredz pārskatos esošo absolūto rādītāju pētīšanu, kur svarīga katra posteņa satura izpratne, tā novērtēšana saistībā ar lomu, uzņēmuma darbību un citiem posteņiem, posteņu izmaiņu raksturu un šo izmaiņu ietekmi uz uzņēmumu finanšu stāvokli. Tas nozīmē, ka jāizprot bilances galvenās savstarpējās sakarības:

- bilances aktīvu summai jābūt vienādei ar bilances pasīvu summu jeb ilgtermiņa ieguldījumu un apgrozāmo līdzekļu summa ir identiska ar pašu kapitāla un aizņemtā kapitāla summu;
- ilgtermiņa ieguldījumi jāfinansē ar pašu kapitālu un ilgtermiņa aizņēmumiem;
- apgrozāmo līdzekļu summai jābūt lielākai par īstermiņa saistībām, lai nodrošinātu īstermiņa saistību dzēšanu, izmantojot apgrozāmos līdzekļus.

Tāpat jāpievērš uzmanība finanšu pārskatu vizuālajam noformējumam, kurā atklājas atsevišķu posteņu formālās pazīmes, matemātisko aprēķinu

pareizība. Elementārās aritmētiskās kļūdas vai atsevišķu posteņu iztrūkums var būt iemesls turpmākās analīzes rezultātu nepareizībai.

Viena no finanšu pārskatu lasīšanas metodiskajām secībām varētu būt šāda:

- 1) bilances posteņu, pielikumu un to atbilstības pētīšana;
- 2) „kritisko” posteņu noskaidrošana, piemēram, laikā nenokārtotās saistības, zaudējumu apmērs, šaubīgie debitori u.tml.;
- 3) bilances un peļņas vai zaudējumu aprēķina atbilstības pārbaude (pēc nesadalītās peļņas, nolietojumu u.tml.);
- 4) finanšu pārskatu atsevišķu posteņu pētīšana un salīdzināšana ar attiecīgajiem pielikumiem.

Šādas secīgas darbības nodrošina šīs metodes praktisko pielietošanu, tomēr nav principiāli būtiski tieši šādā secībā veikt analīzes darbības. Galvenais, lai šīs darbības tiktu īstenotas kvalitatīvi un turpmākā analīze nebūtu nekorekta gadījumā, ja finanšu pārskatos ir aritmētiskās vai citāda veida kļūdas un neprecizitātes.

Pārskata lasīšanas analīzes ietvaros var izmantot ne tikai vizuālo novērtējumu, bet arī veikt vienkāršus aprēķinus (3.1. tab.).

Šī analīze nosaka padziļinātās analīzes virzienus, posteņus, kam būtu jāpievērš uzmanība finanšu analīzes citu metožu (koeficientu aprēķināšana) pielietošanas laikā, izmantojot rīcībā esošo papildus informāciju. Veicot pārskatu lasīšanas analīzi, būtu lietderīgi izpētīt arī tādu dokumentu kā auditora ziņojumu, lai noskaidrotu, cik lielā mērā uzņēmuma sastādītie gada pārskati reāli atspoguļo tajā notikušo saimniecisko darbību rezultātus konkrētajā pārskata periodā. Ja šāds dokuments nav pieejams, analītiķim īpaši rūpīgi jāpēta finanšu pārskats un tā pielikumu atbilstība un katra posteņa saturs. Protams, šādu darbību veikšanai analīzes veicējam jābūt kompetentam ne tikai finanšu analīzes jomā, bet arī grāmatvedības uzskaites un gada pārskatu sastādīšanas jautājumos.

Ja pārskatu lasīšanas metodi varētu uzskatīt kā primāro, kas būtu jāveic finanšu analīzē, tad nākamais posms ir salīdzināšanas metode.

Finanšu pārskatu lasīšanas metodes ietvaros pielietojamie aprēķini un to būtība

Postenis	Aprēķina veids	Būtība
Pašu apgrozāmo līdzekļu summa	Pašu kapitāls – Ilgtermiņa ieguldījumi	Par normālu uzskatāma attiecība: Pašu kapitāls > Ilgtermiņa ieguldījumi. Ja šī attiecība nav ievērota, tad uzņēmumam trūkst pašu līdzekļu un ilgtermiņa ieguldījumu izmantošanas efektivitāte ietekmē spēju segt savas saistības; tas norāda arī uz uzņēmuma finansiālo atkarību no kreditoriem.
Īstermiņa saistību nodrošinājums ar apgrozāmajiem līdzekļiem	Apgrozāmie līdzekļi – Īstermiņa kreditori	Par normālu uzskatāma attiecība: Apgrozāmie līdzekļi > Īstermiņa kreditori. Tas raksturo uzņēmuma pašreizējo darbību, spēju ar esošo apgrozāmo līdzekļu apmēru un sastāvu norēķināties par kārtējām saistībām.
Uzņēmuma tīrie aktīvi	Aktīvi – Aizņemtie līdzekļi	Par normālu uzskatāma attiecība: Aktīvi > Aizņemtie līdzekļi. Šis rādītājs interesē bankas, konkurentus, investorus, jo tīro aktīvu izmaiņas atspoguļo uzņēmuma reālos sasniegumus vai zaudējumus. Ja šī proporcija neizpildās, tas norāda uz uzņēmumā esošajiem zaudējumiem un iespējamo maksātnespēju.

Salīdzināšanas metode

Salīdzināšanas analīze – šī metode paredz rādītāju salīdzināšanu gan uzņēmuma un tā struktūrvienību, gan citu uzņēmumu vai makroekonomikas vidējo lielumu griezumā. Šī metode ir viena no vienkāršākajām pielietošanas un informācijas vākšanas ziņā. Būtu neracionāli nesalīdzināt jau esošos vai citu analīzes veidu rezultātā iegūtos rādītājus. Tas nodrošinātu papildus analīzes informācijas ieguvu un veikto secinājumu apstiprināšanu (noraidīšanu).

Konkrētā metode var izpausties kā kvalitatīvā, tā arī kvantitatīvā veidā un var tikt veikta kā pēc viena, tā arī pēc dažādiem kritērijiem. Kvalitatīvā salīdzināšana paredz tieši kvalitatīvo raksturotāju salīdzināšanu „labāks, kompetentāks” vai kā savādāk, bet kvantitatīvajā salīdzināšanā tiek salīdzinātas skaitliskās vienības.

Salīdzināšanas pazīmes var būt dažādas (3.2. tab.).

Salīdzināšanas metodē izmantojamie datu salīdzināšanas veidi

Rādītāju salīdzināšanas veidi	Skaidrojums
1	2
Faktiski sasniegto rādītāju salīdzināšana ar iepriekšējo periodu datiem	<i>Tas dod iespēju novērtēt pētāmo rādītāju izmaiņu tempus un noteikt tendences un ekonomisko procesu attīstības likumsakarības.</i>
Faktiski sasniegto rādītāju salīdzināšana ar plānotajiem rādītājiem	<i>Dod iespēju novērtēt plāna izpildes līmeni un noteikt neizmantotās uzņēmuma rezerves.</i>
Faktiski sasniegto rādītāju salīdzināšana ar noteiktām normām un normatīviem	<i>Nepieciešams kritēriju iegūšanai ar mērķi novērtēt analizējamo procesu un objektu efektivitāti un iespējas.</i>
Faktiski sasniegto rādītāju salīdzināšana ar statistikas vidējiem un konkurentu darbības rādītājiem	<i>Ļauj novērtēt uzņēmuma pozīcijas tirgū, noteikt reitingu starp līdzīgiem uzņēmumiem. Objektīvi nosaka uzņēmuma kopējās attīstības līmeni.</i>
Ekonomisko uzdevumu dažādu risinājumu salīdzinājums	<i>Ļauj izvēlēties optimālāko variantu. Plaši pielietojams analīzē vadības lēmumu un finanšu plānu pamatošanai.</i>
Darbības rezultātu salīdzinājums pirms un pēc kāda faktora izmaiņas	<i>Ļauj noteikt konkrētā mainīgā faktora ietekmi uz objektu.</i>

Elementārās rādītāju salīdzināšanas darbības var sniegt analītiķiem papildus informāciju, kas pilnīgi noteikti var kalpot par svarīgu vadības lēmumu vai secinājumu pamatošanas bāzi.

Savukārt, lai šīs analīzes rezultāti būtu kvalitatīvi, veicamajai salīdzināšanas procedūrai jāiekļauj šādi posmi:

- ✓ salīdzināmo objektu izvēle;
- ✓ salīdzināšanas veidu izvēle;
- ✓ salīdzināšanas skalu un atšķirību būtiskuma līmeņa izvēle;
- ✓ pazīmju skaita izvēle, pēc kurām tiks veikta salīdzināšana;
- ✓ pazīmju veidu izvēle, kā arī to būtiskuma un nebūtiskuma kritēriju noteikšana;
- ✓ salīdzināšanas bāzes izvēle.

Lai nodrošinātu rezultātu kvalitāti, veicot salīdzināšanu, nepieciešams, lai būtu izpildītas arī šādas prasības:

- 1) parādībām jābūt loģiski salīdzināmām, tas ir, tajās jābūt kaut kam kopīgam, kas var kalpot par salīdzināšanas bāzi;
- 2) nepieciešams ievērot konsekvences principu, veidojot salīdzināmos rādītājus, t.i., tiem jābūt veidotiem pēc vienotiem principiem, aprēķinātiem pēc vienas metodes;
- 3) salīdzināmajiem objektiem ir jābūt piederīgiem parādību kopumiem, kas atrodas vienā attīstības līmenī;
- 4) salīdzināmajām parādībām jābūt izmērāmām vienādās mērvienībās;
- 5) informācijai par salīdzināmajiem objektiem jābūt no avotiem par vienu un to pašu laika intervālu.

Šī metode tiek bieži pielietota praksē, turklāt ne tikai nozīmīgo lēmumu, darbību pamatošanai, bet arī ikdienas lēmumu, rīcību, plānu izstrādē un īstenošanā. Salīdzināšanas metodes process un tā kvalitāti ietekmējošās prasības nebūt nav sarežģītas pielietošanā analītiķu, grāmatvežu, vadītāju ikdienas darbā un šai metodei, neskatoties uz to, ka tās elementi sastopas arī citās metodēs, jābūt kā noslēguma etapam izvēlētajai pamata finanšu analīzes metodei.

Daži autori (D. Aleksanders, A. Britone, A. Džorisene) atzīmē būtiskas nianšes, kas varētu ietekmēt uzņēmuma finanšu stāvokļa rādītāju salīdzināšanas kvalitāti. Būtiska nozīme ir pārskata perioda izmaiņām, uzņēmuma struktūras izmaiņām, bilances sastādīšanas (datu attēlošanas) paņēmieniem, bilances posteņu novērtēšanas metodēm u.c. Kaut arī šie faktori minēti attiecībā uz analīzi, ko paredzēts veikt citu līdzīgu uzņēmumu rādītāju kontekstā, tie var būt attiecināti arī uz finanšu analīzi konkrētā uzņēmumā. Piemēram, būtiska nozīme ir novērtēšanas metodēm, kas tiek pielietotas uzņēmumā, nosakot krājumu atlikumus uz bilances datumu. Šo metožu izmaiņu gadījumā finanšu analīzes rezultāti tiktu mākslīgi mainīti. Gadījumā, ja izmainās pārskata periods, attiecīgi bilancē un peļņas vai zaudējumu pārskatā tiek attēlota finanšu situācija, kas

izveidojās ilgākā vai īsākā laika periodā, nekā tas bijis pirms pārmaiņām. Līdz ar to finanšu analīzes rezultāti vairs nebūs korekti. Tas pats attiecas arī uz gadījumu, kad mainās uzņēmuma struktūra, piemēram, notiek apvienošanās. Šajā gadījumā finanšu pārskati saturēs informāciju, kas ir radusies citā ekonomiskajā vidē nekā tas bijis pirms uzņēmumu saplūšanas. Tāpat svarīgs ir grāmatvedības datu attēlošanas paņēmiens finanšu pārskatos. Ir svarīgi, vai uzņēmums ievēro konsekvenci, veidojot pārskatu posteņus. Tā, piemēram, vienā pārskata gadā sakaru izdevumus uzrādot administrācijas izmaksās, savukārt citā periodā – pārdošanas izmaksu sastāvā. Sevišķi būtiska nozīme ir situācijās, kad nekonsekvence skar būtiskus ieņēmumu vai izdevumu posteņus.

Kvalitatīva finanšu analīze veicama uz vesela finanšu pārskatu kopuma pamata, nevis izmantojot tikai bilanci un peļņas vai zaudējumu pārskatu, lai izprastu katra pārskata posteņa saturu un tā vērtības izcelsmes veidu.

Pārskatu lasīšanas un salīdzināšanas metodes praktiskais pielietojums

Apkopojot teorētiskajos avotos esošos dažādu zinātnieku viedokļu kopumu, kas skar finanšu analīzes jautājumu, var secināt, ka, veicot uzņēmuma finanšu pārskatu analīzi, tās augstās kvalitātes nodrošināšanas nolūkos pamata analīzes metode, kas būtu veicama, ir pārskatu lasīšanas metode. Dotās metodes rezultāti nodrošina ne tikai pirmatnējo datu pārbaudi, tādējādi nodrošinot kvalitatīvāku turpmāko koeficientu analīzi, bet arī nosaka posteņus, kuriem vajadzētu pievērst lielāku uzmanību turpmāko darbību ietvaros.

Ņemot vērā augstāk minētās teorētiskās atziņas un izmantojot uzņēmuma SIA *ALFA* datus no finanšu pārskatiem par četrus gadu periodu, kas iegūti no trīs periodu gada pārskatiem un apkopoti 1.–3. pielikumā (66.–68. lpp.), var secināt, ka finanšu pārskati ir sastādīti atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem dokumentiem (pārskatu posteņu struktūra), aritmētiskas kļūdas aprēķinos nav konstatētas, dažādos pārskatos iekļautā informācija neatšķiras un nav pretrunā sava starpā. Piemēram, 2. gada bilanci norādītie pārskata gada zaudējumi ir

identiski zaudējumiem, kas uzrādīti tā perioda peļņas vai zaudējumu pārskatā, un sastāda –3410 EUR. Arī bilances aktīva un pasīva daļu kopsummas ir vienādas. Salīdzinot arī pārējos datus (peļņa vai zaudējumi), var secināt, ka visos periodos ir bilances atbilstība ar peļņas vai zaudējumu pārskatiem. Pārskatu lasīšanas metodes pielietošana nodrošina arī bilances un peļņas vai zaudējumu pārskata posteņu satura izprašanu.

Šī metode paredz ne tikai kvalitatīvo aprakstu, bet arī vienkāršu aritmētisko aprēķinu pielietošanu, kas uzņēmumam SIA *ALFA* ir apkopoti 3.3. tabulā.

3.3. tabula

SIA *ALFA* pārskatu lasīšanas analīzes aprēķinu rezultāti

Rādītājs	Rezultāti, EUR			
	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads
Pašu apgrozāmo līdzekļu summa (Pašu kapitāls – Ilgtermiņa ieguldījumi)	$4400 - 8289 = -3889$	$990 - 7658 = -6668$	$-2059 - 6301 = -8360$	$-4819 - 4365 = -9184$
Īstermiņa saistību nodrošinājums ar apgrozāmajiem līdzekļiem (Apgrozāmie līdzekļi – Īstermiņa kreditori)	$5969 - 460 - 42 = 5467$	$6739 - 3865 - 264 = 2610$	$2809 - 1292 - 278 = 1239$	$3585 - 1939 - 186 = 1460$
Uzņēmuma tīrie aktīvi jeb pašu kapitāls (Aktīvi – Aizņemtie līdzekļi – Uzkrājumi)*	$14\,258 - 9816 - 42 = 4400$	$14\,397 - 13\,143 - 264 = 990$	$9110 - 10\,891 - 278 = -2059$	$7950 - 12\,583 - 186 = -4819$

* Veidojot jebkura veida finanšu analīzi, ir būtiski izprast un nodefinēt uzkrājumu sastāvu un nozīmi; uzkrājumi, kas tiek uzrādīti bilances pasīvā, pēc savas būtības ir saistības

Saskaņā ar 3.3. tabulas rezultātiem var secināt, ka 1. un 2. gada beigās uzņēmumā pašu kapitāls bija mazāks nekā ilgtermiņa ieguldījumi, attiecīgi par 3889 (1. gads) un 6668 (2. gads) EUR, tas nozīmē, ka uzņēmums ilgtermiņa ieguldījumus finansē ar aizņemtajiem līdzekļiem, kas pie neefektīvas

pamatlīdzekļu izmantošanas var radīt finansiālās grūtības nākotnē. Var rasties nepieciešamība piesaistīt papildus līdzekļus, kas būtu nepieciešami īstermiņa saistību dzēšanai. Kā liecina iegūtie dati, tad uz 2. gada beigām nepieciešamā pašu apgrozāmo līdzekļu summa strauji palielinās. Saskaņā ar bilances datiem 2. gadā notiek arī nozīmīgs gan īstermiņa, gan ilgtermiņa saistību palielinājums – kopumā par 3327 EUR (13 143 – 9816). Tas savukārt palielina uzņēmuma finansiālo atkarību. Turpmākajos gados situācija pasliktinās. Tā 3. gadā starpība starp uzņēmuma pašu kapitālu un ilgtermiņa ieguldījumiem palielinājās, sasniedzot 8360 EUR vērtību, bet nākamajā gadā – jau 9184 EUR.

Analizējot īstermiņa saistību nodrošinājumu ar apgrozāmajiem līdzekļiem, tad 1. gadā apgrozāmo līdzekļu kopsumma ir par 5467 EUR lielāka nekā īstermiņa kreditoru kopsumma. Tas vērtējams kā pozitīvs faktors, jo šajā gadījumā uzņēmums spēj īstermiņā norēķināties ar saviem kreditoriem un uzņēmuma apgrozāmie līdzekļi spēj atjaunoties. Tomēr, analizējot turpmākos periodus, var secināt, ka jau 2. gadā situācija pasliktinās, tomēr nav kritisko (negatīvo) robežu sasniegusi. 2. un 3. gadā vērojams samazinājums aptuveni par pusi, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, bet nākamajā gadā vērojams neliels palielinājums (starpības summa sasniedza 1460 EUR), ko varētu uzskatīt par situācijas uzlabošanās signālu. Tomēr šī secinājuma pareizību lielā mērā ietekmē uzņēmuma apgrozāmo līdzekļu struktūra, jo krājumu atlikumu palielināšanās varētu liecināt ne tikai par pārdošanas paātrināšanos, bet arī par pieprasījuma apsīkumu, tādējādi uzkrājot mazlikvīdus aktīvus. Līdz ar to, veicot uzņēmuma finanšu pārskatu analīzi, turpmākajā analīzē jāpievērš uzmanība apgrozāmo līdzekļu struktūrai, kā arī uzņēmuma reālajai spējai darboties pēc īstermiņa saistību pilnīgas segšanas nepieciešamības gadījumā.

Uzņēmuma tīrajiem aktīviem ir tendence samazināties, turklāt 3. un 4. gadā to vērtība bija negatīva. 1. gadā uzņēmumam bija visaugstākā tīro aktīvu vērtība – 4400 EUR un uzņēmuma darbība raksturojama kā pozitīva un pievilcīga investoriem. 2. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, tīro

apgrozāmo līdzekļu vērtībai samazinoties vairāk nekā 4 reizes, uzņēmuma darbības efektivitāte visticamāk samazinājās, kā arī samazinājās iespējas piesaistīt investīcijas un līdzekļus no citiem avotiem. Nākamajos pārskata gados situācija pasliktinājās vēl vairāk. Sakarā ar to tālākajā analīzē nepieciešams pievērst lielāku uzmanību uzņēmuma spējai gūt peļņu un to ietekmējošo faktoru noskaidrošanai, kā arī saistību struktūrai.

Uz pārskatu lasīšanas analīzes pamata veiktie secinājumi norāda uz to, ka lielā informatīva rakstura vērtība secinājumu izstrādē ir finanšu pārskatu horizontālajai un vertikālajai analīzei, kas sniedz priekšstatu par galvenajām finanšu posteņu dinamikas izmaiņām un struktūras īpatsvaram.

Izmantojot pārskatu lasīšanas metodi, var gūt vispārēju priekšstatu par uzņēmumu kopumā, jo lielā mērā gada pārskatu sastādīšanas kvalitāte ir saistāma ar uzņēmuma vadības attieksmi pret finanšu pārvaldi, kas nav mazsvarīgs fakts, ja finanšu analīze tiek veikta ārpus uzņēmuma potenciālo sadarbības partneru vai investoru interesēs.

3.3. Balances horizontālā un vertikālā analīze

Lielām svarīgāko finanšu pārskatu posteņu rādītāju izmaiņām ir būtiska ietekme uz uzņēmuma finansiālo stabilitāti. Galveno posteņu rādītāji var mainīties kā laika, tā arī struktūras griezumā, tāpēc svarīgi analizēt šīs izmaiņas, ko ļauj veikt tieši finanšu pārskatu horizontālā un vertikālā analīze.

Horizontālā analīze

Horizontālā jeb dinamikas analīze ir finanšu pārskatu absolūto rādītāju dinamikas analīze jeb salīdzinājums ar iepriekšējiem periodiem. Šīs metodes mērķis – konstatēt esošās finanšu rādītāju izmaiņu tendences uzņēmumā, kā arī notikušo izmaiņu ietekmi uz vispārējo finanšu situāciju. Horizontālā analīzes metode ir viena no vienkāršākajām finanšu analīzes metodēm. Šīs analīzes

rezultātā iegūtos rādītājus var salīdzināt arī ar citiem uzņēmumiem un nozari kopumā.

Būtiska ietekme uz uzņēmuma finansiālo stabilitāti ir pamatlīdzekļu, krājumu, debitoru, naudas līdzekļu, pašu kapitāla un saistību izmaiņām. Piemēram, pamatlīdzekļu pieaugums var apdraudēt finansiālo stabilitāti, ja ir notikusi tādu pamatlīdzekļu iegāde, kas netiek izmantoti saimnieciskajā darbībā un nenodrošina saimnieciskās darbības attīstību; debitoru parādu pieaugums pie nemainīga realizācijas apjoma norāda uz uzņēmuma pircēju maksātspējas problēmām; saistību pieaugums savukārt norāda uz uzņēmuma maksātspējas pasliktināšanos un finansiālās atkarības palielināšanos, ja pieaugums, protams, nav saistīts ar darbības paplašināšanu u. c. Tie ir rādītāji, kas dod brīdinājuma signālus kompetentiem darbiniekiem dziļākai situācijas analīzei. Tomēr svarīgi atzīmēt, ka ne vienmēr vienīgi uz posteņu izmaiņu analīzes izdarītie secinājumi un apgalvojumi var būt pilnīgi korekti, jo ir svarīga šo izmaiņu cēloņu analīze (3.4. tab.).

3.4. tabula

Bilances rādītāju izmaiņu ietekme uz uzņēmuma finansiālo stabilitāti (21)

Nr.	Rādītājs	Izmaiņu ietekme uz uzņēmuma finansiālo stabilitāti
1.	2.	3.
1.	Ilgtermiņa ieguldījumu samazināšanās	Rada draudus uzņēmuma finansiālai stabilitātei, ja tiek pārdoti, lai samazinātu finanšu līdzekļu trūkumu.
2.	Pamatlīdzekļu pieaugums	Rada negatīvas izmaiņas uzņēmuma darbībā, ja tiek iegādāti pamatlīdzekļi, kas netiek izmantoti saimnieciskajā darbībā un nenodrošina saimnieciskās darbības attīstību.
3.	Nepabeigtās ražošanas pieaugums	Norāda uz ražošanas procesa palēnināšanos sakarā ar ražošanas tehnoloģisko procesu trūkumiem, tehnikas bojājumiem, darbinieku zemo kvalifikāciju, vāju darba organizēšanu, kas rada nevienmērīgus produkcijas apjomus.
4.	Debitoru parādu pieaugums	Norāda uz pircēju maksātnespēju, nepilnīgu debitoru kontroli vai norēķinu politikas maiņu. Norāda, ka pieaug realizācijas apjomi uz pēcapmaksu, ja vien tas nav saistīts ar lielāku uzticēšanos pircējiem un klientiem vai arī realizācijas apjoma pieaugumu.

1.	2.	3.
5.	Naudas līdzekļu samazināšanās	Straujš naudas samazinājums kontos var liecināt par: produkcijas vai pakalpojumu apjoma samazināšanos; debitoru apmaksas kavēšanos; vadības pasivitāti, kontrolējot pircēju maksāspēju; uzņēmuma darbības sašaurināšanos, ja tas nav saistīts ar pircēju vai klientu finansiālā stāvokļa uzlabošanos un pieaugošu uzticēšanos tiem; investīciju pieaugumu uzņēmumā, paplašinot to un izmantojot papildu finansēšanas avotus; pieaugot produkcijas pieprasījumam, vairāk naudas tiek izdots izejvielu, materiālu un citu vielu iegādei.
6.	Īstermiņa saistību pieaugums	Liels īstermiņa saistību pieaugums liecina par nespēju laikus norēķināties ar darbiniekiem, budžetu, piegādātājiem, kredītiestādēm. Ja tas saistīts ar pozitīvām maksāspējas izmaiņām, kad piegādātāji, redzot labāku finansiālo stāvokli, palielina piegādes kredītus, tad tas nav vērtējams negatīvi.
7.	Pašu kapitāla samazināšanās	Pašu kapitāla samazināšanās sakarā ar uzņēmuma peļņas samazināšanos un nespēju piesaistīt papildu investīcijas liecina par sliktu finansiālo stāvokli.
8.	Ilgtermiņa saistību pieaugums	Ilgtermiņa saistību pieaugums liecina par uzņēmuma finansiālā stāvokļa pasliktināšanos, ja vien tas nav saistīts ar uzņēmuma darbības paplašināšanos.

Analizējot un noskaidrojot bilances rādītāju izmaiņu iemeslus, var konstatēt uzņēmuma finansiālās stabilitātes uzlabošanos vai pasliktināšanos. Arī peļņas vai zaudējumu pārskata posteņu izmaiņām ir analoga loma. Uzmanība jāpievērš pārdošanas apjoma un izmaksu posteņu izmaiņām. Pārdošanas apjomu samazināšanās norāda uz pieprasījuma samazināšanos, mārketinga trūkumu, nepamatotu cenu politiku, bet arī straujš pārdošanas apjomu pieaugums var negatīvi ietekmēt uzņēmuma darbību, kas norāda uz produkcijas izpārdošanu, piemēram, pirms uzņēmuma likvidēšanas, ja pārdošanas palielināšanās nav saistīta ar produktu pieprasījuma pieaugumu, labu cenas politiku un mārketingu (3.5. tabula).

Savukārt izmaksu pieaugums, kas nav saistīts ar ražošanas procesu paplašināšanu, norāda uz nesaimniecisku līdzekļu izlietošanu ekonomiski nepamatotiem pirkumiem, administrācijas izmaksu un cita personāla izmaksu pieaugumu, nepamatotu darbinieku skaita pieaugumu, nekvalitatīvu finanšu resursu, t.sk. ražošanas, pārdošanas un administrācijas izmaksu vadību utt. Šīm

izmaiņām it sevišķi jābūt analizētām no analītiķu puses, jo tās tiešā veidā ietekmē uzņēmuma rentabilitāti.

3.5. tabula

Peļņas vai zaudējumu aprēķina svarīgāko rādītāju izmaiņu ietekme uz uzņēmuma finansiālo stabilitāti (21)

Nr.	Rādītājs	Izmaiņu ietekme uz uzņēmuma finansiālo stabilitāti
1.	Neto apgrozījums	Pārdošanas apjomu samazināšanās liecina par pieprasījuma samazināšanos, mārketinga trūkumu un nepamatotu cenu politiku. Negatīvi uzņēmuma darbību var ietekmēt straujš pārdošanas apjoma pieaugums, kas liecina par produkcijas izpārdošanu pirms uzņēmuma likvidēšanas, ja pārdošanas palielināšanās nav saistīta ar pozitīviem procesiem, produktu pieprasījuma pieaugumu, labu cenu politiku un mārketingu
2.	Izmaksas	Patēriņa pozīciju pieaugums, kas nav saistīts ar ražošanas procesu pilnveidošanu, liecina par nesaimniecisku līdzekļu izlietošanu dārgiem pirkumiem, administratīvās pārvaldes personāla paplašināšanu, nepamatotu tā darbinieku atalgojuma paaugstināšanu, sliktu finanšu vadības organizāciju

Rādītāju salīdzināšana var tikt veikta ar iepriekšējiem periodiem, piemēram, pa gadiem, ceturkšņiem, mēnešiem. Periodu un izmantojamo posteņu rādītāju detalizāciju nosaka analītiķis atkarībā no ieinteresētības. Savukārt uzskatāmākai salīdzināšanas attēlošanai tiek sastādītas analītiskās tabulas, kurās absolūtos finanšu rādītājus papildina ar pieauguma tempiem. Šī metode nodrošina pārskatu posteņu izmaiņu galveno tendenču noteikšanu un prognožu veikšanu. Jāņem vērā arī inflācijas ietekme uz rādītāju izmaiņām. Savstarpēji saistot analīzes rezultātus ar faktoru un notikumu ietekmi, uzņēmums var izvairīties no iepriekšējos periodos pieļauto kļūdaino lēmumu pieņemšanas nākotnē.

Formula, ko izmanto šīs analīzes ietvaros rādītāju dinamikas noteikšanai, ir:

$$\text{Dinamikas indekss (DI)} = \frac{\text{Analizējamā perioda rādītājs}}{\text{Bāzes perioda rādītājs}} \quad (3.1.)$$

Novirzes tiek noteiktas pēc formulām:

$$\text{Novirze, \%} = \text{DI} \times 100 - 100\% \quad (3.2.),$$

kur

DI – dinamikas indekss.

$$\text{Novirze, \%} = \frac{\text{Analizējamā perioda rādītājs} - \text{Bāzes perioda rādītājs}}{\text{Bāzes perioda rādītājs}} \times 100 \quad (3.3.)$$

Horizontālās analīzes analogiskā metode ir trendu analīze – finanšu pārskatu katras pozīcijas salīdzināšana ar iepriekšējo periodu rindu un trenda, tas ir, rādītāja dinamikas pamata tendences noteikšana, kas izslēdz iespējamo faktoru ietekmi. Šai analīzei piemīt perspektīvas prognozēšanas raksturs un analīze ir svarīga pārskata rādītāju prognozēšanai nākotnē. Tomēr, lai prognoze būtu pamatota, analīze jāveic vismaz 3–5 gadu periodā, turklāt lielāka laika intervāla izvēle uzlabo analīzes rezultātus.

Pārskatu horizontālā analīze ir vienkārša pielietošanā un sniedz svarīgu informāciju uzņēmuma finansiālo notikumu novērtēšanā. Turklāt tā tiek realizēta uz informatīvās bāzes, kurai piemīt vienkāršības raksturs.

Bilances horizontālās analīzes praktiskais pielietojums

Analizējot SIA *ALFA* bilances kopsummas izmaiņas (3.6. tab.), var secināt, ka kopš 2. gada bilances kopsumma samazinās, kas kopumā varētu liecināt par uzņēmuma stāvokļa pasliktināšanos, darbības aktivitātes līmeņa pazemināšanos.

Visstraujākais samazinājums ir vērojams 3. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, tas ir vairāk par 5 tūkstošiem EUR. Uz bilances kopsummas samazinājumu lielāko ietekmi radīja apgrozāmo līdzekļu samazinājums par 3930 EUR, ko izraisīja galvenokārt naudas līdzekļu samazināšanās par nepilniem 2300 EUR. Tādējādi jāpievērš lielākā uzmanība maksātspējas rādītāju analīzei, un struktūras analīzes gaitā jādefinē lielāko posteņu izmaiņas, kas ietekmēja kopējā rezultātā notikušās pārmaiņas.

**SIA ALFA bilances horizontālā analīze absolūtajos rādītājos laika periodā
no 1. līdz 4. gada beigām**

<i>Analizējamie rādītāji</i>	<i>Absolūtie lielumi, EUR</i>				<i>Novirze pret iepriekšējo gadu, EUR</i>		
Bilances posteņi	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads	2. gads	3. gads	4. gads
AKTĪVI	14 258	14 397	9110	7950	139	-5287	-1160
1. Ilgtermiņa ieguldījumi	8289	7658	6301	4365	-631	-1357	-1936
1.2. Pamatlīdzekļi	8289	7658	6301	4365	-631	-1357	-1936
2. Apgrozāmie līdzekļi	5969	6739	2809	3585	770	-3930	776
2.1. Krājumi	109	110	348	348	1	238	0
2.2. Debitori	3482	3236	1364	931	-246	-1872	-433
2.3. Naudas līdzekļi	2378	3393	1097	2306	1015	-2296	1209
PASĪVI	14 258	14 397	9110	7950	139	-5287	-1160
1. Pašu kapitāls	4400	990	-2059	-4819	-3410	-3049	-2760
1.1. Daļu kapitāls	2000	2000	2000	2000	0	0	0
1.2. Nesadalītā peļņa	2400	-1010	-4060	-6819	-3410	-3050	-2759
2. Uzkrājumi	42	264	278	186	222	14	-92
2. Kreditori	9816	13 143	10 891	12 583	3327	-2252	1692
2.1. Ilgtermiņa kreditori	9356	9278	9599	10 644	-78	321	1045
2.2. Īstermiņa kreditori	460	3865	1292	1939	3405	-2573	647

Analizējamā periodā arī uzņēmuma ilgtermiņa ieguldījumiem, ko pilnībā veido pamatlīdzekļu grupas aktīvi, ir tendence samazināties. 1. gadā pamatlīdzekļu summa veidoja 8289 EUR, un līdz 4. gada beigām tā samazinājās aptuveni par pusi, tas ir, par 3924 EUR, sasniedzot nedaudz vairāk par 4 tūkstošiem EUR. Pamatlīdzekļu samazinājums ir izskaidrojams ar nolietojumu, kas katru gadu samazina pamatlīdzekļu bilances vērtību par noteiktu daļu. Ja pamatlīdzekļu nolietojuma normas ir noteiktas 20–30 % apmērā, tad samazinājums varētu rasties tieši šī iemesla dēļ. Korektus secinājumus var izdarīt, analizējot papildus informāciju no ilgtermiņa ieguldījumu kustības pārskatiem par attiecīgajiem laika periodiem vai bilances pielikumiem.

SIA ALFA bilances aktīvu horizontālā analīze dinamikas relatīvajos lielumos laika periodā no 2. līdz 4. gada beigām

Analizējamie rādītāji	Dinamikas relatīvie lielumi								
	Indekss DI			%			Novirze, %		
Bilances posteņi	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads
AKTĪVI	1,01	0,63	0,87	101	63	87	1	-37	-13
1. Ilgtermiņa ieguldījumi	0,92	0,82	0,69	92	82	69	-8	-18	-31
1.2. Pamat- līdzekļi	0,92	0,82	0,69	92	82	69	-8	-18	-31
2. Apgrozāmie līdzekļi	1,13	0,42	1,28	113	42	128	13	-58	28
2.1. Krājumi	1,01	3,16	1,00	101	316	100	1	216	0
2.2. Debitori	0,93	0,42	0,68	93	42	68	-7	-58	-32
2.3. Naudas līdzekļi	1,43	0,32	2,10	143	32	210	43	-68	110

Analizējot aprēķinus 3.7. tabulā, var redzēt, ka apgrozāmo līdzekļu grupai ir raksturīga svārstīga tendence. Pieaugums vērojams 2. un 4. gada beigās, salīdzinot ar iepriekšējo periodu. Lielāks kāpums ir 4. gadā 28% apmērā, savukārt 2. gadā pieaugums sastādīja 13 %, salīdzinot ar 1. gadu. Analizējamā perioda lielākais samazinājums ir novērots 3. gadā pret iepriekšējo – aptuveni 4 tūkstoši EUR jeb vairāk nekā uz pusi (0,58 reizes). Tā kā uzņēmuma apgrozāmo līdzekļu grupa sastāv no krājumu, debitoru un naudas līdzekļu posteņiem, ir nepieciešams veikt arī šo posteņu dinamikas analīzi.

Analizējot apgrozāmo līdzekļu aktīvus dinamikā, var secināt, ka analizējamajā periodā līdzīgi svārstīga tendence ir vērojama naudas līdzekļu apjomam, t. i., lielākais kāpums (vairāk nekā 2 reizes) ir noticis 4. gadā. Lielākais samazinājums ir noticis 3. gadā, kad uzņēmuma naudas līdzekļu summas samazinājums veidoja pat 68 %.

Pievēršot uzmanību SIA ALFA debitoru dinamikas analīzei, var secināt, ka šai aktīvu grupai analizējamajā periodā raksturīga samazināšanās tendence ar lielāko kritumu 3. gadā – 58 % no iepriekšējā perioda summas. Šis

samazinājums varēja rasties arī, norakstot zaudētos debitorus, par kuriem papildus informāciju var iegūt no bilances pielikumiem. Krājumu apjoms 3. gadā strauji palielinājās, tas ir, vairāk nekā 3 reizes, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

Uzņēmumā notikušās izmaiņas bilances pasīvā absolūtajos rādītājos ir identiskas ar iepriekš analizēto aktīvu kopsummas izmaiņām. Savukārt šo samazināšanās tendenci četru gadu periodā lielākā mērā izraisa pašu kapitāla straujš samazinājums pat līdz negatīvai vērtībai.

3.8. tabula

SIA ALFA bilances pasīvu horizontālā analīze dinamikas relatīvajos lielumos laika periodā no 2. līdz 4. gada beigām

Analizējamie rādītāji	Dinamikas relatīvie lielumi								
	Indekss DI			%			Novirze, %		
Bilances posteņi	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads
PASĪVI	1,01	0,63	0,87	101	63	87	1	-37	-13
1. Pašu kapitāls	0,23	-2,08	2,34	23	-208	234	-78	-308	134
1.1. Daļu kapitāls	1,00	1,00	1,00	100	100	100	0	0	0
1.2. Nesadalītā peļņa	-0,42	4,02	1,68	-42	402	168	-142	302	68
2. Uzkrājumi	6,29	1,05	0,67	629	105	67	529	5	-33
3. Kreditori	1,34	0,83	1,16	134	83	116	34	-17	16
2.1. Ilgtermiņa kreditori	0,99	1,03	1,11	99	103	111	-1	3	11
2.2. Īstermiņa kreditori	8,40	0,33	1,50	840	33	150	740	-67	50

Tā kā uzņēmuma ALFA pašu kapitālu veido divas pozīcijas, tas ir, daļu kapitāls un iepriekšējo un pārskata gada nesadalītā peļņa, savukārt daļu kapitāls analizējamajā periodā ir bijis konstants, pašu kapitāla samazinājuma cēlonis ir uzņēmuma nesadalītās peļņas izmaiņas. Uzņēmuma nesadalītā peļņa bijusi ar pozitīvu vērtību tikai 1. gadā. Nākamajos gados peļņa strauji samazinājās un uzņēmums, sākot ar 2. gadu, līdz 4. gadam strādāja ar zaudējumiem. Lielākais pašu kapitāla samazinājums tika novērots 3. gadā, kad uzņēmuma saimnieciskās darbības zaudējumi palielinājās 4 reizes, salīdzinot ar 2. gadu. Saimnieciskās

darbības negatīvais rezultāts šādā apjomā, kādā tas ir izveidojies 4. gada beigās, nopietni ietekmē uzņēmuma finanšu stāvokli, liedzot uzņēmumam uzlabot to un attīstīties tuvākajā nākotnē.

Uzņēmuma pasīvu daļā ietilpst arī uzkrājumu grupa, kas var tikt veidota darbinieku atvaļinājumiem vai citām atliktām saistībām, kas 2. gadā strauji palielinājās – 6 reizes. Jau 3. gadā palielināšanās tempi sarūk – uzkrājumi pieaug tikai par 5 %, bet nākamajā gadā jau notika samazinājums 33 % apmērā. Palielinājums var būt saistīts ar dažādiem faktoriem, par kuriem parasti tiek sniegti paskaidrojumi bilances pielikumā.

Analizējot kreditoru posteni bilances pasīvā, var redzēt, ka apskatāmajā laika periodā tam ir raksturīga svārstīga tendence. Pieaugums vērojams 2. un 4. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem, tas ir, attiecīgi 34 % un 16 % apmērā. 3. gadā kreditoru kopsumma veidoja 83 % no iepriekšējā gada vērtības.

Apskatot kreditoru kopsummas sastāvdaļas, redzams, ka ilgtermiņa saistībām, neskatoties uz 2. gada samazinājumu 1 % apmērā pret iepriekšējo periodu, ir raksturīga palielināšanās tendence, kas liecina par uzņēmuma maksāspējas līmeņa pasliktināšanos. Lielākais pieaugums ir noticis 4. gadā – 11 %. Var izdarīt pieņēmumu, ka ilgtermiņa kreditoru summas pieaugums ir saistīts ar pamatlīdzekļu grupas sākotnējās vērtības palielinājumu. Katrā ziņā nepieciešamības gadījumā būtu pareizi ilgtermiņa aktīvu iegādi finansēt no ilgtermiņa saistību apjoma.

Tomēr uzņēmumam līdzīga liela apjoma kredītsaistību summas esamība nav pozitīvi vērtējams fakts finansiālās neatkarības veidošanā, par kuru liecina iepriekš izdarītie secinājumi, kas tika veikti uz bilances horizontālās analīzes pamata.

Īstermiņa saistību izmaiņas ir svārstīgas, jo pētāmā laika periodā to apjomi gan palielinājās, gan samazinājās. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, vislielākais palielinājums ir noticis 2. gadā un sastāda 8,4 reizes. Šāds kreditoru parādu palielinājums var negatīvi ietekmēt uzņēmuma maksāspējas un neatkarības

līmeni, tādējādi, neskatoties uz īstermiņa kreditoru samazinājumu 3. gadā par 67 %, tas ir, vairāk nekā par pusi, padara šī gada situāciju vēl kritiskāku. Par to liecina arī 4. gadā notikušais ne tikai ilgtermiņa, kā bija atzīmēts agrāk, bet arī īstermiņa saistību kāpums, kas sastādīja aptuveni 1,5 reizes.

Tomēr, lai izteiktie apgalvojumi būtu korekti, lietderīgi tos pamatot (vai arī noraidīt) ar bilances posteņu vertikālās analīzes rezultātiem, jo vertikālā un horizontālā analīze savstarpēji papildina viena otru.

Pelņas vai zaudējumu pārskata horizontālās analīzes praktiskais pielietojums

Apskatot 3.9. un 3.10. tabulu, var redzēt, ka neto apgrozījuma izmaiņas ir svārstīgas.

3.9. tabula

SIA ALFA peļņas vai zaudējumu pārskata horizontālā analīze absolūtajos rādītājos laika periodā no 1. līdz 4. gada beigām

Posteņa nosaukums	Absolūtie rādītāji, EUR				Novirze, EUR		
	1.gads	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads
1	2	3	4	5	6	7	8
Neto apgrozījums	14391	12369	21352	8481	-2022	8983	-12871
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	8512	9044	12983	5009	532	3939	-7974
Bruto peļņa/zaudējumi (no apgrozījuma)	5879	3325	8369	3472	-2554	5044	-4897
Pārdošanas izmaksas	2304	3829	7590	4314	1525	3761	-3276
Administrācijas izmaksas	824	974	1504	1029	150	530	-475
Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi	42	73	310	342	31	237	32
Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas	415	1286	2144	332	871	858	-1812
Pārējie % ieņēmumi u. tml. ieņēmumi	0	1	0	0	1	-1	0
% maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	265	696	914	954	431	218	40
Pelņa / zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	2113	-3386	-3473	-2815	-5499	-87	658
Pelņa / zaudējumi pirms nodokļiem	2113	-3386	-3473	-2815	-5499	-87	658
Atliktā nodokļa ieņēmumi, izmaksas	-456	-24	424	56	432	448	-368

1	2	3	4	5	6	7	8
Uzņēmuma ienākuma nodoklis	9	0	0	0	-9	0	0
Pārskata perioda peļņa / zaudējumi pēc nodokļiem	1648	-3410	-3049	-2759	-5058	361	290

2. gadā notika uzņēmuma ieņēmumu samazinājums 14 % apmērā jeb par 2022 EUR. Nākamajā gadā ir noticis neto apgrozījuma straujš palielinājums par 72 % jeb ~ 9000 EUR un uzņēmuma ieņēmumi veidoja 21 352 EUR. Tomēr jau 4. gadā šīs rādītājs strauji samazinājās par 60 %, sastādot 8481 EUR. Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas līdz 4. gadam bija tendētas uz palielināšanos – 2. gada pieaugums pret iepriekšējo periodu sastādīja 6 %, bet 3. gadā palielinājums tiek novērots salīdzinoši lielāks, un tas ir 44 % apmērā. Savukārt 4. gadā, salīdzinot ar 3. gada rādītāju, pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas samazinājās par 61 %. Tas liecina par uzņēmuma ražošanas un realizācijas palēnināšanos 4. gadā.

Kas attiecas uz pārdošanas un administrācijas izmaksām, tad līdz 4. gadam to tendences ir līdzīgas. Kā parāda 3.9. un 3.10. tabulas dati, 2. gadā, salīdzinot ar 1. gadu, pārdošanas un administrācijas izmaksas pieauga par 66 % un 18 % attiecīgi. 3. gadā pārdošanas izmaksas palielinājās vēl par 98 %, sastādot 7590 EUR, bet administrācijas izmaksas – par 54 %, veidojot 1504 EUR. 4. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, šīs izmaksas sāka samazināties, tas ir, par 43 % samazinājās pārdošanas izmaksas un par nepilniem 32 % – administrācijas izmaksas.

3. gadā strauji, salīdzinot ar iepriekšējo, palielinājās pārējie saimnieciskās darbības ieņēmumi 4,25 reizes. Šīm postenim analizējamajā periodā piemīt palielināšanās tendence, jo 2. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, pārējie saimnieciskās darbības ieņēmumi pieauga par 74 %, bet 4. gadā – par 10 %. Pārējām saimnieciskās darbības izmaksām savukārt tendence palielināties ir novērota tikai līdz 4. gadam, kad 2. gadā to pieaugums sastādīja 3 reizes jeb

871 EUR, bet 3. gadā – 1,7 reizes jeb 858 EUR. 4. gadā šie izdevumi strauji samazinājās; to samazinājums sastādīja 1812 EUR, t. i., ~ 85 %.

Laika periodā no 1. līdz 4. gadam tendence palielināties ir novērota arī procentu maksājumiem, kas visstraujāk pieauga 2. gadā, palielinoties 2,6 reizes. Analizējamajā laika periodā uzņēmuma saimnieciskās darbības rezultātīvo rādītāju izmaiņas ir svārstīgas. Tā vislielākās izmaiņas notika 2. gadā, salīdzinot ar 1. gadu, kad uzņēmuma darbības rezultātā radās zaudējumi 3410 EUR apmērā. Nākamajos gados uzņēmums tāpat neguva peļņu, tomēr situācija sāka uzlaboties, jo 3. gadā zaudējumu summa samazinājās par 10,6 %, salīdzinot ar 2. gadu. 4. gadā zaudējumi sastādīja 2759 EUR, salīdzinot ar 3. gadu, samazinoties par 9,5 %.

3.10. tabula

SIA ALFA peļņas vai zaudējumu pārskata horizontālā analīze dinamikas relatīvajos rādītājos laika periodā no 2. gada līdz 4. gada beigām

Posteņa nosaukums	Dinamikas relatīvie rādītāji								
	Indekss DI			%			Novirze, %		
	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Neto apgrozījums	0,86	1,73	0,40	85,95	172,63	39,72	-14,05	72,63	-60,28
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	1,06	1,44	0,39	106,25	143,55	38,58	6,25	43,55	-61,42
Bruto peļņa vai zaudējumi (no apgrozījuma)	0,57	2,52	0,41	56,56	251,70	41,49	-43,44	151,70	-58,51
Pārdošanas izmaksas	1,66	1,98	0,57	166,19	198,22	56,84	66,19	98,22	-43,16
Administrācijas izmaksas	1,18	1,54	0,68	118,20	154,41	68,42	18,20	54,41	-31,58
Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi	1,74	4,25	1,10	173,81	424,66	110,32	73,81	324,66	10,32
Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas	3,10	1,67	0,15	309,88	166,72	15,49	209,88	66,72	-84,51

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	2,63	1,31	1,04	262,64	131,32	104,38	162,64	31,32	4,38
Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	-1,60	1,03	0,81	-160,25	102,57	81,05	-260,25	2,57	-18,95
Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	-1,60	1,03	0,81	-160,25	102,57	81,05	-260,25	2,57	-18,95
Atliktā nodokļa ieņēmumi, izmaksas	0,05	-17,67	0,13	5,26	-1766,67	13,21	-94,74	-1866,67	-86,79
Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi pēc nodokļiem	-2,07	0,89	0,90	-206,92	89,41	90,49	-306,92	-10,59	-9,51

Pēc veiktās analīzes ir pamats secināt, ka uzņēmuma saimnieciskā darbība salīdzinoši aktīva, tomēr neefektīva bijusi 3. gadā, kad ir novērojams straujš neto apgrozījuma pieaugums, bet saimnieciskā gada rezultāts ir zaudējumi.

Vertikālā analīze

Vertikālā un horizontālā analīze savstarpēji papildina viena otru, tāpēc lietderīgi tās veikt vienlaicīgi, rezultātus apkopojot analītiskajās tabulās.

Vertikālā jeb struktūras analīze tiek veikta ar mērķi noskaidrot atsevišķu pārskatu posteņu rādītāja īpatsvaru kopējā summā, kas tiek pieņemta par 100 procentiem.

Ar šīs analīzes palīdzību var veikt salīdzinājumus starp uzņēmumiem, turklāt relatīvie rādītāji nolīdzina inflācijas procesu negatīvo ietekmi. Angļu zinātnieki (Deivids Aleksanders, Anna Britone un Anna Džorisene) ar jēdzienu „vertikālā analīze” skaidro uzņēmuma sasniegto rezultātu, tas ir, stāvokļa, kas attēlojams bilancē uz konkrētu laika momentu, salīdzināšanu ar citu uzņēmumu vai nozares vidējiem rezultātiem (3).

Salīdzināšanas analīze pastāv ne tikai kā patstāvīga analīzes metode, bet ir arī daudzu metožu neatņemama sastāvdaļa, kas papildina pārējās metodes, nodrošinot analīzes darbību loģisko pabeigšanu. Savukārt, kas attiecas uz uzņēmuma vertikālās analīzes piemērošanu, tad vertikālā analīze kā finanšu analīzes elements paredz bilances struktūras izpēti uzņēmuma ietvaros.

Šī analīze, tāpat kā horizontālā, paredz vienkāršu aprēķinu veikšanu.

Analizējamā rādītāja īpatsvaru koprādītājā tiek noteikts pēc formulas:

$$\text{Īpatsvara indekss (II)} = \frac{\text{Analizējamā rādītāja summa}}{\text{Koprādītājs}} \quad (3.4.)$$

Savukārt īpatsvars procentos tiek noteikts, reizinot īpatsvara indeksu ar 100.

Pārsvarā, veicot bilances vertikālo analīzi, visi bilances posteņi tiek izteikti procentos no aktīvu vai attiecīgi pasīvu kopsummas, bet, veicot peļņas vai zaudējumu vertikālo analīzi, visi posteņi tiek izteikti procentos no neto apgrozījuma summas. Tomēr peļņas vai zaudējumu aprēķina analīzē ir jāņem vērā arī citi ieņēmumu veidi (citi saimnieciskās darbības ieņēmumi, ārkārtas ieņēmumi, finanšu ieņēmumi u. tml.) Izmantojot pārskatu vertikālo analīzi, var noteikt posteņu struktūru, identificēt lielākās pozīcijas, konstatēt izmaiņas struktūrā salīdzinājumā ar iepriekšējiem periodiem u. tml. Vertikālās analīzes rezultātā iegūtie dati būs informatīvā platforma galīgo secinājumu veidošanā pēc finanšu koeficientu aprēķināšanas.

Lai izdarītu korektus secinājumus par uzņēmuma aktīvu struktūras izmaiņām, lietderīgi veikt padziļinātu bilances posteņu analīzi, izmantojot bilances pielikumu un analītiskās uzskaites datus. Piemēram, tāda ilgtermiņa ieguldījuma aktīva palielināšanas kā „Nepabeigtā celtniecība” liecina par uzņēmuma līdzekļu izņemšanu no aprites procesa, kas var kaitēt pašreizējam finanšu stāvoklim. Palielinoties postenim „Ilgtermiņa/īstermiņa finanšu ieguldījumi”, jāpievērš uzmanība arī ieguldījumu avotu riska līmenim.

Apgrozāmo līdzekļu īpatsvara palielināšanās var liecināt kā par darbības paplašināšanos, tā arī par aprites palēnināšanos. Tāpēc analītiķim jāatceras, ka tiek pētīts nevis atsevišķs elements, bet vesela kopuma viena sastāvdaļa, kurā notiekošajiem procesiem ir sava ietekme uz kopuma elementu stāvokli.

Bilances vertikālās analīzes praktiskais pielietojums

Izmantojot bilances vertikālo analīzi, var noteikt posteņu struktūru, identificēt būtiskākās pozīcijas, konstatēt izmaiņas struktūrā salīdzinājumā ar iepriekšējiem periodiem, tādējādi apliecinot vai tieši otrādi – noraidot bilances horizontālās analīzes gaitā noteiktās likumsakarības starp veselā kopuma sastāvdaļām.

Veicot SIA ALFA bilances aktīvu vertikālo analīzi (3.11. tab.) var redzēt, ka visā analizējamajā laika periodā lielāko daļu no bilances aktīvu kopsummas veidoja ilgtermiņa ieguldījumu grupa. Vislielāko īpatsvaru šī aktīvu grupa bilances kopsummā veidoja 3. gadā – 69 %, kad īpatsvars palielinājās par nepilniem 16 %. Savukārt vismazāko īpatsvaru šī grupa veidoja 2. gadā, sastādot 53,19 % no kopējās summas. Pārējos gados ilgtermiņa ieguldījumu īpatsvars svārstījās 58,14 un 54,91 % robežās attiecīgi 2. un 4. gadā.

3.11. tabula

SIA ALFA bilances aktīvu vertikālā analīze struktūras relatīvajos lielumos laika periodā no 1.līdz 4. gada beigās

Analizējamie rādītāji	Struktūras relatīvie lielumi, %				Novirze, %		
Bilances posteņi	1.gads	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads
AKTĪVI	100	100	100	100	–	–	–
1. Ilgtermiņa ieguldījumi	58,14	53,19	69,17	54,91	–4,94	15,97	–14,26
1.2. Pamatlīdzekļi	58,14	53,19	69,17	54,91	–4,94	15,97	–14,26
2. Apgrozāmie līdzekļi	41,86	46,81	30,83	45,09	4,94	–15,97	14,26
2.1. Krājumi	0,76	0,76	3,82	4,38	0	3,06	0,56
2.2. Debitori	24,42	22,48	14,97	11,71	–1,94	–7,5	–3,26
2.3. Naudas līdzekļi	16,68	23,57	12,04	29,01	6,89	–11,53	16,96

Ja 3. gadā pamatlīdzekļu grupas aktīvi, kas pilnībā veido uzņēmuma ilgtermiņa ieguldījumu kopsummu, palielinājās īpatsvarā, tad 4. gadā notika tā

samazinājums nedaudz vairāk par 14 procentpunktiem, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

Apgrozāmie līdzekļi visā analizējamajā periodā svārstījās netendēti un sastādīja mazāku daļu no bilances kopsummas, visos četros gados nepārsniedzot 47 % robežu. Vismazāko īpatsvaru bilances kopsummā apgrozāmo līdzekļu grupa veidoja 3. gadā, sastādot 30,8 %. Lielākais īpatsvara samazinājums ir vērojams naudas līdzekļiem 3. gadā – par 11,5 procentpunktiem. Tāpat šim postenim ir raksturīgs arī lielākais pieaugums, kas notika 4. gadā, un tie ir nepilni 17 procentpunkti. Krājumu posteņa īpatsvaram apgrozāmo līdzekļu kopsummā laikā no 1. līdz 4. gadam ir raksturīga palielināšanās tendence, bet debitoru parādu daļas īpatsvars ir tendēts uz samazināšanos.

Pēc veiktās analīzes rezultātiem var izdarīt secinājumu, ka līdz 2. gada beigām uzņēmuma saimnieciskā darbība ir vērtējama pozitīvi, jo krājumu īpatsvars ir vismazākais, īstenojot debitoru politiku – debitoru parādi ieņem lielāko apgrozāmo līdzekļu daļu, savukārt naudas līdzekļi veido otro lielāko īpatsvaru kopsummā. Tātad maksāspējas rādītājam jābūt pozitīvam. Bet, sākot ar 3. gadu, samazinās debitoru parādu īpatsvars, kas varētu liecināt par pircēju maksāspējas pasliktināšanos un līdz ar to arī uzņēmuma maksāspējas problēmām.

Pievēršoties bilances pasīvu daļas struktūras analīzei, vismazāko tās īpatsvaru veido uzkrājumu summa, visā analizējamajā laika periodā nepārsniedzot 3,05 % robežu.

Uzkrājumu īpatsvara izmaiņas līdz 4. gadam ir vērstas uz pieaugumu. 2. un 3. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo, palielinājums bija par 1,52 un 1,22 procentpunktiem attiecīgi. Savukārt 4. gadā tika novērots nebūtisks samazinājums nepilna 1 % procentpunkta apmērā.

Daudz būtiskākas īpatsvara izmaiņas skar pašu kapitāla posteni, kam arī ir liela ietekme uz uzņēmuma kapitāla struktūru un finansiālo stabilitāti.

SIA ALFA bilances pasīvu vertikālā analīze struktūras relatīvajos lielumos laika periodā no 1. līdz 4. gada beigām

Analizējamie rādītāji	Struktūras relatīvie lielumi, %				Novirze, %		
Bilances posteņi	1.gads	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads
PASĪVI	100	100	100	100	—	—	—
1. Pašu kapitāls	30,86	6,88	–22,6	–60,62	–23,98	–29,48	–38,01
1.1. Daļu kapitāls	14,03	13,89	21,95	25,16	–0,14	8,06	3,2
1.2. Nesadalītā peļņa	16,83	–7,02	–44,57	–85,77	–23,85	–37,55	–41,21
2. Uzkrājumi	0,29	1,83	3,05	2,34	1,54	1,22	–0,71
2. Kreditori	68,85	91,29	119,55	158,28	22,44	28,26	38,73
2.1. Ilgtermiņa kreditori	65,62	64,44	105,37	133,89	–1,18	40,92	28,52
2.2. Īstermiņa kreditori	3,23	26,85	14,18	24,39	23,62	–12,66	10,21

Kopš 3. gada uzņēmums darbojas ar salīdzinoši lieliem zaudējumiem, kuru īpatsvars bilances kopsummā sakarā ar pamatkapitāla posteņa konstanta vērtību, arvien palielinās. Tā 3. gadā pašu kapitāls sastādīja –22,6 % no kopsummas, bet jau 4. gadā, palielinoties par 38,1 procentpunktiem, tas veidoja –60,6 %. Tomēr jāpiemin – kaut arī 2. gadā pašu kapitāls veidoja aptuveni 7 % no bilances summas, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tā īpatsvars samazinājās par aptuveni 24 procentpunktiem, kas arī liecina par zaudējumu rašanos.

Turpmākās finanšu analīzes ietvaros jāpievērš lielākā uzmanība uzņēmuma finansiālās stabilitātes līmeņa noteikšanai, kā arī finansiālās neatkarības novērtēšanai, jo ievērojami lielāku īpatsvaru no pasīvu kopsummas analizējamajā periodā veido saistības.

3.12. tabula parāda, ka analizējamajā periodā kreditoru īpatsvaram ir tendence palielināties. Tā vislielākais palielinājums 38,7 procentpunktu apmērā ir vērojams 4. gadā, bet 2. un 3. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, saistību summas īpatsvars palielinājās attiecīgi par 22,4 procentpunktiem un 28,3 procentpunktiem, tādējādi pasīvu kopsummā veidojot 91 % 2. un 119,5 % 3. gadā. 4. gadā šī posteņa īpatsvars sasniedza jau 158,3 % robežu.

Analizējot saistību struktūru, var redzēt, ka lielāko to daļu visā analizējamajā periodā veido ilgtermiņa kreditori, vislielāko īpatsvaru sastādot

1. gadā. Īstermiņa kreditoru vislielākais īpatsvars tika novērots 2. gadā, kad notika aktīva uzņēmuma saimnieciskā darbība.

Pēc veiktās bilances vertikālās un horizontālās analīzes var izdarīt pirmos pieņēmumus par uzņēmuma saimnieciskās darbības attīstību un tā stāvokli. Tātad, ņemot vērā iepriekš izklāstīto, var secināt, ka līdz 2. gadam uzņēmuma darbība un finanšu stāvoklis bija salīdzinoši stabils nekā tas ir 3. gadā un vēlāk. Lai šis pieņēmums būtu korekts, vertikālās un horizontālās analīzes rezultāti jāizpēta arī finanšu koeficientu analīzes gaitā iegūto rezultātu kontekstā.

Peļņas vai zaudējumu pārskata vertikālās analīzes praktiskais pielietojums

Peļņas vai zaudējumu pārskata analīzē kopējo likumsakarību noteikšanai lietderīgi papildus veikt arī šī pārskata posteņu struktūras izpēti.

Uzņēmuma ienākumus līdz 3. gadam galvenokārt veidoja neto apgrozījums, kas kopējos ieņēmumos sastādīja 99,7 % un 99,4 % attiecīgi 1. un 2. gadā. Pārējo īpatsvaru veidoja uzņēmuma saimnieciskās darbības pārējie ieņēmumi. Savukārt, sākot ar 3. gadu, šo pārējo ieņēmumu īpatsvars uzņēmuma kopējo ieņēmumu summā palielinājās par 0,82 procentpunktiem un 2,5 procentpunktiem, tādējādi veidojot 310 un 342 EUR attiecīgi 3. un 4. gadā. Kopumā vērtējot, uzņēmuma ieņēmumu apjomam pētāmajā laika periodā bijusi svārstīga tendence, kas tomēr vairāk virzīta uz samazināšanos.

Uzņēmuma izmaksu kopsummas vislielāko īpatsvaru (ar tendenci samazināties) analizējamajā periodā veido pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas. Vislielāko daļu no kopējās summas tās sastādīja 1. gadā 66,6 % apmērā. Līdz 4. gadam šī posteņa īpatsvars samazinājās un veidoja vien 43 % no uzņēmuma izdevumu kopsummas.

SIA ALFA peļņas vai zaudējumu pārskata vertikālā analīze absolūtajos rādītājos laika periodā no 1. līdz 4. gadam

Posteņa nosaukums	Absolūtie rādītāji, EUR			
	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads
IEŅĒMUMI	14 433	12 443	22 086	8879
Neto apgrozījums	14391	12369	21352	8481
Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi	42	73	310	342
Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi	0	1	0	0
Atliktā nodokļa ieņēmumi	0	0	424	56
IZMAKSAS	12 785	15 853	25 135	11 638
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	8512	9044	12 983	5009
Pārdošanas izmaksas	2304	3829	7590	4314
Administrācijas izmaksas	824	974	1504	1029
Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas	415	1286	2144	332
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	265	696	914	954
Atliktā nodokļa izmaksas	456	24	0	0
Uzņēmuma ienākuma nodoklis par pārskata periodu	9	0	0	0
Pārbaude: Ieņēmumi – Izmaksas	1648	-3410	-3049	-2759

Pārdošanas izmaksām, kas analizējamajā laika periodā ar katru gadu palielinājās, bijis otrais lielākais īpatsvars kopējos izdevumos. Visā periodā to īpatsvars palielinājās no 18 % līdz 37 %. Savukārt administrācijas izmaksu īpatsvaram tika novērota svārstīga tendence. Laikā no 1. līdz 3. gadam šai izmaksu grupai bija tendence samazināties, un vismazāko daļu no kopsummas tās veidoja 3. gadā, sastādot nepilnus 6 %, bet 4. gadā tās strauji palielinājās līdz nepilniem 9 %.

Pārējo izmaksu posteņu summas veidoja nelielu daļu no uzņēmuma kopējām izmaksām, nepārsniedzot 8,53 % robežu. Tomēr jāatzīmē, ka 2. gadā strauji palielinājās pārējo uzņēmuma saimniecisko izdevumu īpatsvars – no 3,25 % līdz 8,11 %. 3. gadā šis īpatsvars palielinājās vēl par 0,42 procentpunktiem, sasniedzot 2 144 EUR, savukārt nākamajā gadā tas atkal strauji mainījās, samazinoties līdz 2,85 % no kopīgajām izmaksām.

SIA ALFA peļņas vai zaudējumu pārskata vertikālā analīze struktūras rādītājos laika periodā no 1. līdz 4. gadam

Posteņa nosaukums	Struktūras relatīvie rādītāji, %						
	%				Novirze, %		
	1.gads	2.gads	3.gads	4.gads	2.gads	3.gads	4.gads
IEŅĒMUMI	100,00	100,00	100,00	100,00	—	—	—
Neto apgrozījums	99,71	99,41	96,68	95,52	−0,30	−2,73	−1,16
Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi	0,29	0,59	1,40	3,85	0,29	0,82	2,45
Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi	0,00	0,01	0,00	0,00	0,01	−0,01	0,00
Atliktā nodokļa ieņēmumi	0,00	0,00	1,92	0,63	0,00	1,92	−1,29
IZMAKSAS	100,00	100,00	100,00	100,00	—	—	—
Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	66,58	57,05	51,65	43,04	−9,53	−5,40	−8,61
Pārdošanas izmaksas	18,02	24,15	30,20	37,07	6,13	6,04	6,87
Administrācijas izmaksas	6,45	6,14	5,98	8,84	−0,30	−0,16	2,86
Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas	3,25	8,11	8,53	2,85	4,87	0,42	−5,68
Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	2,07	4,39	3,64	8,20	2,32	−0,75	4,56
Atliktā nodokļa izmaksas	3,57	0,15	0,00	0,00	−3,42	−0,15	0,00
Uzņēmuma ienākuma nodoklis par pārskata periodā	0,07	0,00	0,00	0,00	−0,07	0,00	0,00

Iegūtie rezultāti būs nozīmīgi finanšu koeficientu analīzes praktiskajā pielietošanā, nosakot galvenās likumsakarības SIA ALFA finanšu stāvokļa novērtēšanas procesā.

3.4. Finanšu koeficientu analīze

Kā atzīst Amerikas zinātnieks R. C. Hidings, pārzinot vadības metodes un darbības, var nodrošināt uzņēmuma efektīvu saimniecisko darbību. Savukārt šo vadības aspektu dziļākai izziņāšanai jāpēta līdzšinējā darbību, lēmumu ietekme

uz uzņēmuma finanšu stāvokli, kas ir nodrošināms, izmantojot finanšu koeficientu analīzi (9).

Lai novērtētu uzņēmuma finanšu stāvokli, ir nepieciešams izmantot noteiktus instrumentus – finanšu koeficientus, vienus finanšu rādītājus attiecinot pret citiem rādītājiem, kuru analīze un interpretācija sniedz kvalitatīvus analīzes rezultātus.

Pēc būtības koeficients ir skaitlis, kas iegūts aritmētisku darbību rezultātā no diviem vai vairākiem finanšu pārskata posteņiem. Koeficientu analīzē tiek noteikta sakarība skaitliskā izteiksmē (koeficienta vai procentu veidā) starp diviem finanšu pārskatu posteņiem. Nosakot šīs likumsakarības, noteikti ir jāņem vērā katra posteņa saturs.

Uz finanšu pārskatu pamata aprēķinātie finanšu koeficienti var būt klasificēti pēc dažādiem kritērijiem, tomēr galvenokārt tiek pielietoti tieši relatīvie rādītāji, kas var būt daļu koeficienti, salīdzinošie rādītāji un indeksi. *Daļu koeficienti* parāda elementa daļu kopējā summārajā rādītājā. *Salīdzinošie rādītāji* salīdzina parametrus, viens no kuriem neietilpst otra sastāvā, bet *indeksu rādītāji* attēlo parametra izmaiņas laikā, kura sākuma vērtība (nozīme) tiek pielīdzināta vienam vai 100 %.

Koeficientu analīzes mērķis ir uzņēmuma finanšu darbības novērtējums, izmantojot relatīvos rādītājus. Parasti finanšu stāvokļa novērtējums, izmantojot koeficientus tiek veikts, lai novērtētu:

- likviditāti un maksātspēju;
- līdzekļu izmantošanas efektivitāti (līdzekļu apriti);
- rentabilitāti;
- kapitāla struktūru jeb finansiālo stabilitāti.

Šāda veida „blokos” tiek sadalīti finanšu koeficienti atkarībā no vēlamajiem analīzes rezultātiem un informācijas. Šos virzienus jeb blokus dažādi autori grupē pēc saviem ieskatiem – gan sadalot, gan apvienojot.

Ar informācijas bāzes paplašināšanos palielinās arī iespējamo koeficientu skaits, kas var sniegt noteiktu informāciju. Tomēr nav nepieciešamības aprēķināt absolūti visa veida koeficientus. Praksē pilnīgi pietiekami izmantot samērā nelielu koeficientu kopumu, lai novērtētu uzņēmuma finansiālo stāvokli un iegūtu pienācīgas kvalitātes informāciju lēmumu pamatošanai un pieņemšanai.

Vertikālās un horizontālās analīzes laikā tiek identificētas problēmu pirmās pazīmes, finanšu koeficientu metodes pielietošanas laikā tiek izskatītas plašākā kontekstā, kas sniedz iespēju veikt korektākus secinājumus. Veicot vienkāršotās analīzes darbības, ko paredz vertikālā un horizontālā analīze, var iezīmēt svarīgākos virzienus un koeficientus, kas ļaus pilnīgāk novērtēt esošo situāciju. Koeficientu analīze sniedz galīgās atbildes uz iepriekšējo analīžu laikā iezīmētām neskaidrībām un pamato vai noliedz veiktos sākotnējos pieņēmumus.

Šajā nodaļā tiek izskatīti koeficienti, kurus gan Latvijas, gan ārvalstu zinātnieki uzskata par pamata instrumentāriju uzņēmuma finansiālā stāvokļa analīzei.

Jāatzīmē, ka neskatoties uz to, ka lielākajai koeficientu daļai ir noteiktas teorētiskās normas, finanšu koeficientiem nav pastāvīgas pilnīgi un absolūti pareizās vērtības (9). Tas nozīmē, ka gadījumā, ja izrēķinātie rādītāji ir pārāk augsti vai pārāk zemi, vai arī iekļaujas normu robežās, galīgie secinājumi būs atkarīgi no posteņu satura, analītiķa pieejas un kompetences, uzņēmuma specifikas un prognozes ir jābalsta uz uzņēmuma reālās konkurētspējas novērtējumu.

3.4.1. Likviditātes un maksāspējas rādītāji

Mūsdienu ekonomiskajā literatūrā var sastapties ar jēdzienu „likviditāte” un „maksāspēja” pielīdzināšanu viens otram, tomēr pastāv zināmas atšķirības šo jēdzienu saturā un nozīmē.

Maksāspēja raksturo uzņēmuma spēju laikus un pilnīgi pildīt savas finanšu saistības kā sadarbībā ar iekšējiem, tā arī ar ārējiem partneriem, kā arī rāda

uzņēmuma saistību attiecību pret pašu kapitālu un uzņēmuma spēju palielināt saistību apjomu. Tā tiešā veidā ietekmē uzņēmuma komerciālo darījumu realizācijas formu un noteikumus, kā arī iespēju saņemt aizņēmumus un kredītus. Savukārt likviditāte nosaka uzņēmuma spēju ātri un ar minimāliem finanšu resursu zaudējumiem pārveidot savus aktīvus naudas līdzekļos. To raksturo uzņēmuma rīcībā esošo līdzekļu, kas var būt naudas līdzekļu atlikums naudas kontā vai kasē, vērtspapīru atlikums vērtspapīru kontā u.tml., likviditāte. Kaut arī pastāv atšķirība šo jēdzienu definējumos, tie ir saistīti savā starpā un tiem ir būtiska loma uzņēmuma maksātspējas un tās saglabāšanas iespēju, finansiālā līdzsvara novērtēšanā.

Likviditātes koeficientu aprēķins balstīts uz pieņēmumu, ka apgrozāmo līdzekļu dažādiem veidiem piemīt dažāds likviditātes līmenis to iespējamās realizācijas gadījumā. Tāpēc likviditātes un maksātspējas novērtēšanai tiek izmantoti rādītāji, kas atšķiras pēc likvīdo līdzekļu, kas izskatāmi kā īstermiņa saistību segšanas avoti, aprēķinos iekļaušanas veida. Jāpiebilst, ka līdzekļu likviditātes princips ir ievērots arī bilances sastādīšanā, kur vispirms tiek uzrādīti mazāk likvīdie līdzekļi, pakāpeniski pārejot pie augsti likvīdiem aktīviem: krājumi, debitori, vērtspapīri un naudas līdzekļi kā vislikvīdākie.

Šo koeficientu aprēķināšanai izmanto bilances apgrozāmo līdzekļu daļu aktīva pusē un īstermiņa saistību daļu pasīva pusē.

Dotā analīze ir nepieciešama ne tikai uzņēmumam sava finanšu stāvokļa novērtēšanai un prognozēšanai, bet arī ārējiem investoriem, it īpaši, kad jautājums tiek aktualizēts par bankas kredīta, komerciālā kredīta vai maksājuma atlikšanas piešķiršanu, kā arī, ja uzņēmums plāno nodibināt jaunas ekonomiskās attiecības ar citu uzņēmumu.

Par maksātspējīgu var uzskatīt to uzņēmumu, kurā apgrozāmo līdzekļu summa ievērojami pārsniedz saistības jeb parādus. Šo rādītāju starpība ir lielums, kas paliek uzņēmumā saimnieciskās darbības turpināšanai pēc saistību izpildes, ekonomiskajā literatūrā tiek definēts kā tīrais apgrozāmais kapitāls:

$$\text{Tīrais apgrozāmais kapitāls (TAK)} = \text{Apgrozāmie līdzekļi (AL)} - \text{Īstermiņa saistības (ĪS)} \quad (3.5.)$$

Aprēķinot likviditātes koeficientus, jāņem vērā – ja uzņēmumā ir izveidoti uzkrājumi, kas pēc savas ekonomiskās būtības ir saistības, tie atbilstoši saturam jāsadala īstermiņa un ilgtermiņa uzkrājumos un jāpieskaita atbilstoši īstermiņa vai ilgtermiņa saistību summai, lai saistību summa netiktu nepamatoti samazināta.

3.15. tabula

Uzņēmuma likviditāti un maksāspēju raksturojošie koeficienti

Koeficients	Aprēķināšanas kārtība	Normatīvās robežas	Paskaidrojums
<i>Kopējās</i> likviditātes koeficients	Apgrozāmie līdzekļi Īstermiņa saistības	No 1; 1.5–2	Parāda uzņēmuma spēju segt īstermiņa saistības, izmantojot visus apgrozāmos līdzekļus. Parāda, vai uzņēmums ir maksāspējīgs īstermiņa
<i>Tekošās</i> likviditātes koeficients <i>jeb</i> <i>starpseguma koeficients</i>	Apgrozāmie līdzekļi – Krājumi Īstermiņa saistības	Lielāks par 1	Vērtē uzņēmuma spēju segt īstermiņa saistības, izmantojot apgrozāmos līdzekļus, neieskaitot krājumus. Parāda, kā uzņēmums var dzēst saistības tuvākajā laikā
<i>Absolūtās</i> likviditātes koeficients	Naudas līdzekļi + Īstermiņa vērtspapīri Īstermiņa saistības	0,1–0,5; 0.7	Parāda uzņēmuma spēju segt īstermiņa saistības, izmantojot naudas līdzekļus un īstermiņa finanšu ieguldījumus. Parāda, kā uzņēmums var dzēst saistības nekavējoties
<i>Kopējās</i> maksāspējas koeficients	Apgrozāmie līdzekļi + Pamatlīdzekļi Ilgtermiņa + īstermiņa saistības	2–3	Parāda uzņēmuma iespējas nomaksāt savas kopējās parādsaistības, realizējot apgrozāmo un pamatlīdzekļu objektus

Kopējās likviditātes koeficients novērtē uzņēmuma aktīvu un pasīvu termiņu struktūru jeb cik precīzi uzņēmums ievēro aktīvu un kapitāla struktūras veidošanas pamatnosacījumu – apgrozāmo līdzekļu iegādei novirzīt īstermiņa saistības. Ja kopējās likviditātes koeficients ir zemāks par 1, tad uzņēmumā ir kritisks finansiālais stāvoklis un tas darbojas lielos riska apstākļos, ja kopējās

likviditātes koeficients pārsniedz 1, tad uzņēmumu var uzskatīt par maksātspējīgu. Tomēr, ja koeficients būs ievērojami augstāks par normu (piemēram >3), tas norāda uz uzņēmuma nespēju racionāli pārvaldīt aktīvus, un apgrozāmie līdzekļi netiek izmantoti efektīvi.

Tekošās likviditātes jeb starpseguma koeficients ir nepieciešams, jo atsevišķiem apgrozāmo līdzekļu veidiem piemīt dažāda likviditātes pakāpe. Naudai piemīt absolūtā likviditāte, debitori ir potenciāls līdzeklis parādu dzēšanai, jo normālas situācijas ietvaros debitori sedz savas saistības un tie pārvēršas naudā, arī krājumi nonāk uzņēmumā naudas līdzekļu veidā pēc realizācijas posma. Jāņem vērā fakts, ka krājumi bilancē tiek atspoguļoti pašizmaksā vai iegādes cenā (arī bez pievienotās vērtības nodokļa, ja uzņēmums ir šī nodokļa maksātājs), kas vairumā gadījumu nav pārdošanas cena to realizācijas brīdī. Līdz ar to, nosakot, cik reāli uzņēmuma krājumi var kalpot par saistību izpildes līdzekli, jāvērtē arī to reālās realizācijas iespējas konkrētajā situācijā.

Absolūtās likviditātes koeficients tiek uzskatīts par vienu no visdrošākajiem likviditātes novērtējumiem, jo aptver augsti likvīdos līdzekļus – naudu un īstermiņa vērtspapīrus. Tomēr nedrīkst balstīties tikai uz pastāvošajiem uzskatiem un koeficientu skaitliskajiem lielumiem. Nosakot likviditātes koeficientus, jāpēta arī papildus informācija, jo pastāv virkne nianšu, kas var ietekmēt analīzes rezultātus.

Nosakot kopējo likviditāti, jāatceras, ka svarīgu lomu ieņem arī pašu apgrozāmo līdzekļu kvalitāte, tas ir, to sastāvs un šo sastāvdaļu likviditātes pakāpe. Tā, piemēram, normu robežās esošais rādītājs var maldināt analītiķi, ja apgrozāmo līdzekļu sastāvā lielu īpatsvaru veido krājumi, kas var tikt izmantoti saistību dzēšanai tikai pēc to realizācijas, kas uzņēmumā, kurš pārvar grūtības, var būt visai problemātiski. Arī šī koeficienta palielināšanās ne vienmēr norāda uz uzņēmuma situācijas uzlabošanos, jo tas var būt saistīts ar debitoru parādu

pieaugumu pircēju maksātnespējas dēļ vai arī krājumu pieaugumu realizācijas apsūkuma dēļ.

Tāpat šī rādītāja lielums cieši saistīts ar uzņēmuma darba efektivitātes līmeni attiecībā pret krājumu vadību, kad augsta tehnoloģiskā procesa organizācijas uzņēmumi izmanto piegādes sistēmu „tieši laikā”, var ievērojami samazināties krājumu lielums, kas veicinās arī rādītāja samazināšanos, tomēr tas nebūt nenozīmēs uzņēmuma maksātspējas un likviditātes pasliktināšanos (13). Tāpat, analīzes rezultātā iegūstot pārāk zemas likviditātes rādītājus, jāņem vērā, ka uzņēmuma saistības tiek attēlotas vērtībā, kādā tās ir uz konkrēto brīdi, tomēr reāli to segšanas nepieciešamība var arī nebūt tieši tas laika brīdis, jo savas parādsaistības uzņēmumam būs jānokārto ilgākā laika periodā. Šajā gadījumā situācija var arī nebūt dramatiska. Attiecīgi, lai veiktu korektus secinājumus, jāiegūst informācija arī par saistību dzēšanas termiņiem, īpaši par to daļu, kas ir nozīmīga kopējo saistību apjomā, kas savukārt nosakāms struktūras analīzes ietvaros.

Likviditātes saglabāšana savukārt ir atkarīga no dažādiem svarīgiem nosacījumiem:

- realizācijas pieauguma tempiem jāpārsniedz ražošanas krājumu pieauguma tempi;
- debitoru pieaugums ir pieļaujams, tikai palielinoties realizācijas apjomiem;
- jāveido krājumu un debitoru parādu pārvaldības politika.

Tādējādi, analizējot uzņēmuma esošo finansiālo stāvokli, nepieciešams ņemt vērā arī citus faktorus un informāciju, kas ietekmē šo koeficientu lielumus, jo nekvalitatīvi veiktā analīze var sniegt maldinošu informāciju par uzņēmuma finanšu stāvokli. Nereti ieilgusi uzņēmuma nespēja norēķināties ar piegādātājiem vai valsts budžetu var novest pie maksātnespējas vai bankrota.

Tā kā tirgus ekonomikā ir raksturīgas kredītattiecības un darbības ar piesaistītajiem līdzekļiem, tad vienmēr ir aktuāls jautājums par spēju segt savas

saistības, līdz ar to likviditātes rādītāji, kas raksturo uzņēmuma maksāspēju, ir būtiski vienmēr.

Likviditātes un maksāspējas aprēķināšana un praktiskais pielietojums

Veicot uzņēmuma ALFA likviditātes koeficientu aprēķinus, kuru rādītāji ir attēloti 3.16. tabulā, var redzēt, ka laika periodā no 1. līdz 4. gada beigām šis uzņēmums ir pietiekami likvīds, ja par rādītāju normām tiek pieņemtas teorētiski vispāratzītās.

Tā kā uzņēmumā analizējamajā laika periodā tika veidoti uzkrājumi atvaļinājuma naudai, tie pēc būtības arī ir klasificējami kā uzņēmuma saistības. Tāpēc tie tiek definēti kā īstermiņa parādsaistības, un katrā analīzes periodā īstermiņa saistību kopsumma tiek palielināta par uzkrājumu vērtību. Tādējādi turpmākajos finanšu koeficientu aprēķinos tiek izmantota koriģētā vērtība.

Kā parāda 3.16. tabula, analizējamajā laika periodā uzņēmums bija likvīds kā īstermiņā, tā arī tuvākajā laikā un nekavējoties.

3.16. tabula

SIA ALFA likviditātes koeficientu rādītāji no 1. līdz 4. gadam

Likviditātes koeficients	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads	Teorētiskās normas
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Kopējās likviditātes koeficients	5969 / (460+42)= 11,89	6739/ (3865 +264)= 1,63	2809/ (1292+ 278)= 1,79	3585/ (1939 +186)= 1,69	1,5–2,0
Starpseguma likviditātes koeficients	5860 / 502 = 11,67	6629/ 4129)= 1,61	2461/1570 =1,57	3237/ 2125= 1,52	>1
Absolūtas likviditātes koeficients	2378 /502 = 4,73	3393/ 4129)= 0,82	1097/ 1570 =0,70	2306/ 2125= 1,09	0,1–0,5; 0,7

Visaugstākā likviditāte uzņēmumā bija 1. gada beigās, kad kopējās un starpseguma likviditātes koeficients bijis tuvs robežai 12. Šajā periodā uzņēmums bija pietiekami augsti likvīds arī gadījumā, ja būtu nepieciešams pielāgoties vides izmaiņām nekavējoties, jo absolūtās likviditātes koeficients

sastādīja 4,73, kad teorētiskās normas ir 0,1–0,7 robežā. 2. gadā, salīdzinot ar 1. gadu, var novērot krasas izmaiņas uzņēmuma likviditātē, jo rādītāji strauji samazinās. Tā uzņēmuma kopējā likviditāte samazinājusies līdz rādītājam 1,63, savukārt absolūtā likviditāte – līdz 0,82. Tomēr šo rādītāju samazināšanās neliecina, ka šajā laika periodā, nepieciešamības gadījumā uzņēmums nevarētu ātri un ar minimāliem finanšu resursu zaudējumiem pārveidot savus aktīvus naudas līdzekļos, jo esošie naudas līdzekļi veidoja 82% no kopsummas. 3. gadā rādītāji samazinās, tomēr situācija kopskatā nepasliktinās, jo likviditāte paliek pietiekamā līmenī. Samazinās starpseguma un absolūtās likviditātes koeficients, sastādot jau 1,57 un 0,7. 4. gadā rādītāji paliek normu robežās, kaut arī kopējās likviditātes koeficients samazinājās līdz 1,69, savukārt absolūtā likviditāte jeb spēja reaģēt nekavējoties palielinājās līdz pat 1,09.

Laika periodā no 2. līdz 4. gadam notikušās izmaiņas uzņēmuma likviditātē varētu būt skaidrotas šādi. 1. gadā augstos likviditātes rādītājus nodrošināja uzņēmuma nebūtiskās parādsaistības, kas kopējā saistību summā veidoja tikai 4,7 % (460 EUR) (neskaitot uzkrājumus), kā arī lieli naudas līdzekļu resursi, kas šajā gadā veidoja nepilnus 40 % no uzņēmuma apgrozāmajiem līdzekļiem. Straujo 2. gada pārmaiņu cēlonis ir īstermiņa kreditoru palielināšanās vairāk nekā 8 reizes. 3. gadā, samazinoties īstermiņa kreditoru apjomam līdz nepilniem 12 % no kreditoru kopsummas, uzlabojas arī uzņēmuma kopējā likviditāte. Tomēr tā kā šajā periodā samazinājās arī likvidākie aktīvi – naudas līdzekļi un debitoru parādi, samazinājās uzņēmuma spēja reaģēt uz vides izmaiņām gan ilgtermiņā, gan nekavējoties. Savukārt 4. gada salīdzinoša likviditātes līmeņa uzlabošanās galvenokārt notika naudas līdzekļu apjoma palielināšanās rezultātā.

Kopumā vērtējot uzņēmuma likviditāti, var secināt, ka analizējamajā laika periodā tā saglabājās pietiekami augstā līmenī, nodrošinot uzņēmumam spējas ātri pielāgoties mainīgajai videi un pārvērst savus aktīvus naudas līdzekļos, lai nepieciešamības gadījumā segtu savas īstermiņa saistības. Noteiktais likviditātes līmenis ir salīdzinoši ticams, jo uzņēmuma rīcībā ir salīdzinoši labas kvalitātes

aktīvi un to lielāko daļu veido debitoru parādi un naudas līdzekļi. Mazlikvīdo krājumu īpatsvars bilances kopsummā nepārsniedza 5 %.

Analizējot likviditātes rādītājus, ir jāakcentē, ka koeficientu rādītāji, īpaši absolūtās likviditātes koeficientu vērtības, 1.gadā ir ievērojami augstāki nekā teorētiskās normas. Tas liecina, ka uzņēmums neracionāli izmanto savus naudas līdzekļus. Bilances dati rāda, ka nauda tiek iesaldēta uzņēmuma kontos un kase līdz ar to nepelna. Visticamāk tai ir pārāk lēna aprīte, jo šāds pārāk liels naudas līdzekļu atlikums tika novērots ne tikai 1. gadā, bet arī visā analīzes periodā. Tas nozīmē, ka uzņēmuma vadība nav pietiekami kompetenta, lai racionāli ieguldītu izveidojušos brīvos naudas līdzekļus. Ņemot vērā, ka uzņēmumā ir pārāk lieli aizņemto līdzekļu apjomi, varētu rasties piedāvājums ieguldīt naudas līdzekļus saistību atmaksā, tādējādi uzlabojot arī kapitāla struktūru. Tomēr ir diskutējami, vai tas būtu pareizais lēmums, jo debitoru maksāspēja nav pietiekamā līmenī un debitoru parādi netiek atgūti pilnībā. Uzņēmums līdz ar to gūst zaudējumus. Tādējādi jāizstrādā korekta debitoru pārvaldes politika, kas nodrošinātu līdzekļu pilnīgāku iekasēšanu.

Attiecībā uz uzņēmuma maksāspēju iepriekšējo analīzes darbību rezultāti lika secināt, ka, sākot ar 2. gadu, samazināsies uzņēmuma maksāspēja, jo analizējamajā laikā ilgtermiņa saistībām ir raksturīga palielināšanās tendence. 3. gadā debitoru parādi netika atgūti pilnā apmērā, tādējādi palielinājās ilgtermiņa aizņēmumi, kas varētu liecināt par maksāspējas problēmām un arī finansiālās neatkarības pasliktināšanos.

Uzņēmuma maksāspēja ir saistībā ar likviditāti, tāpēc tās novērtēšanai var tikt izmantoti likviditātes koeficienti.

Analizējot uzņēmuma spēju norēķināties ar ilgtermiņa un īstermiņa kreditoriem, var secināt, ka tā nav pietiekamā līmenī, jo saistību kopsumma, sākot ar 3. gadu, pārsniedz uzņēmuma aktīvu kopējo vērtību. 1. un 2. gada kopējās maksāspējas koeficienti ir attiecīgi 1,45 un 1,07, kas apliecina, ka uzņēmumam, piesaistot visus savus līdzekļus, ir iespējams pilnībā norēķināties

ar kreditoriem. Bet 3. gadā rādītājam samazinoties līdz 0,82, bet 4. gadā – līdz pat 0,62, uzņēmuma aizņemtie līdzekļi ir lielāki par aktīvu kopsummu, un šajā gadījumā uzņēmums nespēj samaksāt parādus pilnībā. Tas negatīvi ietekmē uzņēmuma finansiālo stabilitāti un finansiālo pievilcību potenciālo darījuma partneru vidū. Uzņēmums saglabā maksāspēju turpmākajai funkcionēšanai, jo lielāko kopējo saistību daļu (no 70 % līdz 95 %) veido ilgtermiņa kreditori, kuru pilnās norēķināšanās termiņš normālos apstākļos neiestāsies turpmākajā pārskata periodā vai arī nekavējoties. Nereti saistību daļā ir uzņēmuma vadības privātaizdevums sabiedrībai, un šajā situācijā vadītājs var pieņemt lēmumu par īpašu atmaksas kārtību, kas būtu izdevīga uzņēmuma darbības nodrošināšanai.

3.4.2. Uzņēmuma līdzekļu aprites rādītāji

Uzņēmuma līdzekļu aprites rādītāji jeb līdzekļu izmantošanas efektivitātes rādītāji parāda, cik ātri apriņķēti līdzekļi (krājumi, debitori u. tml.), līdz ar to šie rādītāji raksturo, cik efektīvi uzņēmums izmanto tam piederošos līdzekļus.

Šiem rādītājiem ir būtiska nozīme, jo līdzekļu aprites ātrums rāda, cik ilgā periodā uzņēmuma līdzekļi tiek pārvērsti naudā.

Šo rādītāju grupu dažādu autoru darbos tiek definēti atšķirīgi:

- uzņēmuma līdzekļu aprites rādītāji
vai
- uzņēmuma darbības efektivitātes rādītāji.

Līdzekļu aprite uzņēmuma ekonomisko procesu ietvaros tiek raksturota, izmantojot:

- līdzekļu aprites perioda ilgumu jeb aprites ilgumu, kas mērāms dienās; tas ir dienu skaits, kuru laikā līdzekļi veikuši vienu apriņķi;
- aprites ātrums vai skaits, mērāms reizēs; tas parāda, cik reizes analizētajā periodā apriņķēti attiecīgie līdzekļi.

Efektivitātes rādītājus aprēķina par gadu, ņemot bilances un peļņas vai zaudējumu pārskata vidējos rādītājus. Līdzekļu aprites ātrumu var aprēķināt uzņēmuma visiem līdzekļiem vai tā atsevišķām daļām. Šo rādītāju izpēte ir nozīmīga, jo līdzekļu aprites ātruma palielināšanās konsekvētā ekonomiskajā situācijā liecina par uzņēmuma ražošanas potenciāla paaugstināšanos.

Svarīgākie šīs grupas rādītāji (3.17. tab.):

- visu aktīvu aprites koeficients;
- ilgtermiņa ieguldījumu aprites koeficients;
- ražošanas krājumu aprites koeficients;
- debitoru parādu aprites koeficients;
- naudas līdzekļu aprites koeficients;
- kreditoru parādu aprites koeficients.

Minētie koeficienti nav vienīgie šīs grupas rādītāji. Apriti var rēķināt katram aktīvu objektam atkarībā no analīzes mērķa un pieejamās informācijas.

3.17. tabula

Uzņēmuma līdzekļu apriti raksturojošie koeficienti

Koeficients	Aprēķināšanas kārtība	Paskaidrojums
1	2	3
<i>Aktīvu aprites rādītājs</i>	Neto apgrozījums	Parāda, cik reižu ir veikts viens pilns ražošanas un apgrozības cikls visiem aktīvu līdzekļiem. Pie pārāk zema rādītāja var secināt, ka ir bijušas pārmērīgas investīcijas vai arī samazinājies apgrozījums
	Aktīvu vidējais atlikums	
<i>Ilgtermiņa ieguldījumu aprites rādītājs</i>	Neto apgrozījums	Raksturo ilgtermiņa ieguldījumu izmantošanas intensitāti, ar kādu tiek finansēti uzņēmuma līdzekļi
	Ilgtermiņa ieguldījumu vidējais atlikums	
<i>Krājumu aprites rādītājs</i>	Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas vai Neto apgrozījums	Rāda, cik reižu gadā ir apritējuši krājumos ieguldītie līdzekļi. Lietderīgāk izmantot preču iegādes izmaksas, jo tās ir izteiktas iegādes cenās, tāpat kā krājumi, bet neto apgrozījums ir izteikts pārdošanas cenās. Zems rādītājs liecina, ka krājumos ieguldīti ievērojami līdzekļi, kas, lēni apritot, mazina peļņu
	Krājumu vidējais atlikums	

1	2	3
<i>Debitoru</i> aprites rādītājs	Neto apgrozījums	Parāda, cik reižu gadā debitoru parādi pārvērtušies naudas līdzekļos. Jāņem vērā, ka debitori parasti ir uzrādīti kopā ar pievienotās vērtības nodokli, savukārt neto apgrozījums ir ieņēmumi bez pievienotās vērtības nodokļa. Nosakot šo rādītāju, ir lietderīgi izmantot tikai to neto apgrozījuma daļu, kas iegūta no realizācijas ar pēcapmaksu. Svarīgs rādītājs salīdzināšanai ar kreditoru parādu aprites koeficientu
	Debitoru parādu vidējais atlikums	
<i>Kreditoru</i> aprites rādītājs	Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	Parāda, cik aprites ciklu uzņēmumam būs nepieciešams, lai samaksātu savus rēķinus. Stabila situācija uzņēmumā veidojas tad, kad šis rādītājs ir lielāks par debitoru parādu aprites rādītāju
	Kreditoru parādu vidējais atlikums	
<i>Naudas līdzekļu</i> aprites rādītājs	Neto apgrozījums	Pēc būtības parāda, cik reižu gadā naudas līdzekļi veic vienu aprites ciklu, t.i., cik reižu nauda veic apriti uzņēmumā
	Naudas līdzekļu vidējais atlikums	

Ilgtermiņa ieguldījumu aprites rādītāji dažos avotos tiek definēts arī kā pamatlīdzekļu aprites rādītājs, tomēr tas nav viens un tas pats rādītājs, jo ilgtermiņa ieguldījumos ietilpst arī citi ilgtermiņa ieguldījumu veidi (nemateriālie ieguldījumi, ilgtermiņa finanšu ieguldījumi). Tāpēc, aprēķinot šo rādītāju, ir korekti izmantot arī precīzu nosaukumu – ilgtermiņa ieguldījumu aprites rādītājs vai pamatlīdzekļu aprites rādītājs.

3.17. tabulā apkopotie rādītāji raksturo līdzekļu apriti reizēs, dienās šos rādītājus var izteikt, izmantojot formulu:

$$\text{Aprite dienās} = \frac{365 \text{ dienas}}{\text{Aprites koeficients}} \quad (3.6.)$$

Šajā gadījumā aprite tiek skatīta gada ietvaros; aizvietojo „365 dienas” ar citu laika periodu, piemēram, ceturksni (90 dienas) vai mēnesi (30 dienas), var novērtēt līdzekļu apriti izvēlētajā laika periodā.

Analizējot pamatlīdzekļu aprites rādītājus, ir jāņem vērā arī nozares, kurā darbojas uzņēmums, īpatnības. Piemēram, tirdzniecības un pakalpojumu uzņēmumiem šis rādītājs parasti ir augstāks, jo saimnieciskās darbības veikšanai nav nepieciešams liels pamatlīdzekļu nodrošinājums, bet ražošanas uzņēmumiem ar dārgām tehnoloģiskām iekārtām šis rādītājs parasti ir zemāks. Rēķinot katras

aktīvu grupas apriti, var secināt, kuras grupas līdzekļu aprite ietekmēja kopējo aprites rādītāja rezultātu. Pie zema aktīvu aprites rādītāja jāvērtē esošo aktīvu struktūra un kvalitāte. Rēķinot pamatlīdzekļu aprites rādītāju, jāņem vērā arī nolietojuma metodes, īpaši, ja rādītāji paredzēti salīdzināšanai starp uzņēmumiem, jo pie regresīvām metodēm aprites koeficients būs augstāks.

Ražošanas krājumu aprite būtiski ietekmē uzņēmuma likviditāti un maksātspēju, un rādītājs, kas izteikts dienās, parāda, cik dienas ir nepieciešamas krājumu pārdošanai un atjaunošanai. Jo augstāks krājumu aprites koeficients, jo mazāk līdzekļu ir iesaistīti krājumos, kas ir apgrozāmo līdzekļu mazāk likvīdā daļa, jo stabilāks ir uzņēmuma finansiālais stāvoklis. Analizējot krājumu apriti, jāņem vērā, kāda novērtēšanas metode tika pielietota, nosakot to bilances vērtību, līdz ar to krājumu aprites rādītājs būs precīzāks, ja krājumu atlikumi ir novērtēti pēc FIFO metodes, kad krājumu vērtība nebūtiski atšķirsies no to tirgus cenas.

Uzņēmuma darbības optimizēšanai ir svarīgi kreditoru un debitoru aprites rādītāji. Analizējot šos rādītājus, var salīdzināt komerciālo kredītu piešķiršanas noteikumus (termiņus), ko izmanto uzņēmums, ar tiem kreditēšanas noteikumiem, kurus uzņēmums nosaka saviem pircējiem, pārdodot produkciju. Šajā situācijā uzskatāmāko rezultātu ieguvei, lietderīgāk rēķināt aprites ilgumu, jo stabilas situācijas nodrošināšanai debitoriem jānorēķinās ātrāk nekā uzņēmumam iestāsies saistību dzēšanas termiņš. Mazāks debitoru parādu aprites ilgums nozīmē naudas ienākšanu uzņēmumā ātrāk nekā tai būtu jāaizplūst no uzņēmuma. Tomēr pārāk liela atšķirība starp šiem rādītājiem arī nav vēlama, jo uzņēmums var maldīties un brīvos līdzekļus pārlietu ieguldīt aktīvos, tādējādi radot iespēju kavēt savus pašreizējos maksājumus.

Uzņēmuma aktīvu apriti ietekmē apgrozījums un aktīvu summa, tāpēc iespējamie risinājumi tās paātrināšanai ir:

- palielināt apgrozījumu ar esošajiem krājumiem, piemēram, izmantojot mārketinga pasākumus;

- samazināt krājumu atlikumu, nesamazinot apgrozījumu, atbrīvojoties no nelikvīdiem krājumiem vai palielinot piegāžu biežumu;
- samazināt debitoru atlikumu, nosakot ātrākus apmaksas termiņus vai piešķirot atlaides pirmstermiņa apmaksas gadījumos.

Protams, šie nav vienīgie uzņēmuma līdzekļu aprites paātrināšanas veidi. Lēmumi jāpieņem uz konkrētās situācijas analīzes pamata, tāpēc arī aprites rādītāju analīzē nevajadzētu aprobežoties tikai ar „skaitļu analīzi”, bet jāizmanto esošā informācija no citiem avotiem (bilances pielikumi, analītiskā uzskaitē, konkurences analīze, mārketinga politikas kvalitāte utt.) to parādību cēloņsakarību apzināšanai, kas ietekmē aprites rādītājus.

Aprites rādītāju aprēķināšana un praktiskais pielietojums

Uzņēmuma finansiālo rezultātu un stāvokli ietekmē arī tā aktīvu efektivitāte jeb aprīte. No uzņēmuma aktīvu aprites ātruma tiešā veidā ir atkarīga uzņēmuma spēja pārvērst tā aktīvus naudas līdzekļos, tātad arī likviditātes un maksātspējas līmenis.

Uzņēmuma ALFA svarīgāko bilances posteņu raksturojošie aprites rādītāji ir apkopoti 3.18. un 3.19. tabulā.

3.18. tabula

SIA ALFA aktivitātes koeficientu rādītāji laikā no 2. līdz 4. gadam

Aktivitātes koeficienti	2. gads	3. gads	4. gads
Aktīvu aprites koeficients (reizēs)	$12369 / ((14258 + 14397) / 2) = 0,86$	$21352 / ((14397 + 9110) / 2) = 1,82$	$8481 / ((9110 + 7950) / 2) = 0,99$
Aktīvu aprites koeficients (dienās)	424	201	368,69
Ilgtermiņa ieguldījumu aprites koeficients (reizēs)	$12369 / ((8289 + 7658) / 2) = 1,55$	$21352 / ((7658 + 6301) / 2) = 3,06$	$8481 / ((6301 + 4365) / 2) = 1,59$
Ilgtermiņa ieguldījumu aprites koeficients (dienās)	235	119	229,56
Apgrozāmo līdzekļu aprites koeficients (reizēs)	$12369 / ((5969 + 6739) / 2) = 1,95$	$21352 / ((6739 + 2809) / 2) = 4,47$	$8481 / ((2809 + 3585) / 2) = 2,65$
Apgrozāmo līdzekļu aprites koeficients (dienās)	187	82	137,73

Salīdzinoši vislabākā situācija bija 3. gadā, kad uzņēmuma kopējie aktīvi veica 2 nepilnas aprites. 2. gadā uzņēmuma aktīvi apritēja daudz lēnāk – aprites ilgums sastādīja pat 424 dienas, kas ir vairāk nekā gads. Savukārt 4. gadā, salīdzinot ar 3. gadu, situācija pasliktinājās – aktīvu aprīte no 201 dienām palielinājās līdz 369 dienām. 3. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, palielinājās uzņēmuma ražošanas potenciāls.

3. gada ilgtermiņa ieguldījumu aprites koeficients (3,06) liecina par apgrozījuma palielināšanos, jo jau pēc 119 dienām pamatlīdzekļos ieguldītie naudas līdzekļi ienākumu veidā atgriezās uzņēmumā. 2. gadā tas notika tikai pēc 235 dienām. Savukārt 4. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, aprīte palielinājās un ilgtermiņa ieguldījumu viens aprites cikls veidoja 230 dienas.

3.19. tabula

SIA ALFA aktivitātes koeficientu rādītāji laikā no 2. līdz 4. gadam

Aktivitātes koeficienti	2. gads	3. gads	4. gads
Debitoru aprites koeficients (reizēs)	$12369 / ((3482+3236) / 2) = 3,68$	$21352 / ((3236+1364) / 2) = 9,28$	$8481 / ((1364+931) / 2) = 7,39$
Debitoru aprites koeficients (dienās)	99	39	49
Kreditoru aprites koeficients (reizēs)	$9044 / ((460+3865) / 2) = 4,18$	$12983 / ((3865+1292) / 2) = 5,04$	$5009 / ((1292+1939) / 2) = 3,1$
Kreditoru aprites koeficients (dienās)	87	73	118
Naudas līdzekļu aprites koeficients (reizēs)	$12369 / ((2378+3393) / 2) = 4,29$	$21352 / ((3393+1097) / 2) = 9,51$	$8481 / ((1097+2306) / 2) = 4,98$
Naudas līdzekļu aprites koeficients (dienās)	85	38	73

Apgrozāmie līdzekļi visātrāk apritēja 3. gadā, kad vienai aprītei bija nepieciešamas 82 dienas. Vērtējot finanšu stāvokli, tas ir samērā pozitīvs rādītājs, jo tādējādi uzņēmums neiesaldē līdzekļus, bet nodrošina to kustību. 2. gadā apgrozāmo līdzekļu aprīte bija daudz lēnāka – 187 dienas jeb aptuveni 6 mēneši, kas vērtējams kā pārāk ilgs periods, jo lielāko apgrozāmo līdzekļu daļu

veido naudas līdzekļi. Savukārt 4. gadā aprīte sastādīja 138 dienas, kas ir labāks rezultāts nekā 2. gadā. Visu aktīvu un īpaši apgrozāmo līdzekļu samērā negatīvo rādītāju cēlonis bija ilga naudas līdzekļu un debitoru parādu aprīte.

Naudas līdzekļiem, lai 2. gadā veiktu vienu aprītes ciklu, bija nepieciešamas 85 dienas. Debitoru parādu viens aprītes cikls bija vēl garāks – 99 dienas. Turklāt jāpievērš uzmanība, ka 2. gadā uzņēmumā nebija saskaņotas ienākošās un izejošās naudas plūsmas, tas ir, debitoru parādu aprīte pārsniedza kreditoru parādu aprīti (attiecīgi 99 un 87 dienas). Rādītāji parāda, ka uzņēmumam vajadzēja norēķināties ātrāk nekā uzņēmuma rīcībā nonāca debitoru parādu atmaksātie naudas līdzekļi.

3. gadā analizēto bilances posteņu aprīte paātrinājās. Naudas līdzekļi vienu aprīti veica 38 dienās, kas ir salīdzinoši labāks rādītājs nekā iepriekšējā periodā. Uzlabojās naudas plūsmu sabalansētība – debitoru parādos ieguldītā nauda atgriezās uzņēmumā jau pēc 39 dienām, savukārt pašam uzņēmuma bija jānorēķinās tikai pēc 73 dienām. Līdz ar to var secināt, ka 3. gadā palielinājās pārdošanas potenciāls un aktivizējās saimnieciskā darbība. Tomēr sakarā ar uzņēmuma debitoru maksātspējas pasliktināšanos šajā laikā un lielām zaudēto parādu summām netika novēroti uzlabojumi uzņēmuma maksātspējā.

4. gadā uzņēmuma saimnieciskā darbība palēninājās. Par to liecina gan aktīvu aprītes palēninājums līdz 369 dienām, gan arī notikušās izmaiņas apgrozāmo līdzekļu posteņu sastāvā. Būtiski palielinājās kreditoru aprītes ilgums. Debitoru aprītes ilgums palielinājās par 10 dienām, bet vienam naudas līdzekļu aprītes ciklam vajadzēja jau 73 pilnas dienas.

Iepriekšējo analīzes darbību rezultātā jau tika veikts pieņēmums, ka 3. gadā uzņēmuma saimnieciskās darbības efektivitāte uzlabojās, tad aprītes koeficientu analīze pierāda to salīdzinošo ticamību.

3.4.3. Rentabilitātes rādītāji

Rentabilitāte jeb ienesīgums ir uzņēmuma vispārējās saimnieciskās darbības novērtējums. Šie rādītāji parāda uzņēmuma vadības spēju efektīvi vadīt biznesa procesus, attīstīt tos un palielināt kapitāla ienesīgumu. Rentabilitātes līmenis ļauj novērtēt uzņēmuma spēju saimnieciskās darbības procesā ģenerēt nepieciešamo peļņu un parāda aktīvos ieguldītā kapitāla izmantošanas ienesīgumu. Rentabilitātes novērtējuma un analīzes galvenais informācijas avots ir peļņas vai zaudējumu pārskats, uz kura pamata nosakot rentabilitātes rādītājus, tos var analizēt gan dinamikā (salīdzinot ar iepriekšējiem periodiem), gan arī salīdzinot ar citiem nozares uzņēmumiem.

Rentabilitāti nosaka vienam saimnieciskajam gadam, attiecīgo peļņas rādītāju dalot ar finanšu posteni (neto apgrozījums, pamatlīdzekļi, aktīvi u.c.), kura ienesīgums tiek noteikts. Rentabilitātes rādītājus izsaka procentos. Jo augstāks procentu līmenis, jo uzņēmuma darbība ir ienesīgāka. Rentabilitātes rādītāji ir apkopoti 3.20. tabulā.

3.20. tabula

Uzņēmuma rentabilitāti raksturojošie koeficienti

Iedalījums	Koeficients	Aprēķināšanas kārtība	Paskaidrojums
1	2	3	4
Komerciālā jeb realizācijas, apgrozījuma rentabilitāte	Realizācijas (apgrozījuma) rentabilitāte (ROS)	$\frac{\text{Neto jeb tīrā peļņa} \times 100}{\text{Neto apgrozījums}}$	Parāda, cik peļņas procentus dod katra neto apgrozījuma vienība. Rādītāju ietekmē operatīvās darbības rezultāti, cenu politika un operatīvās darbības izmaksu efektivitāte. Līmenis nav stingri noteikts, jāsalīdzina pa periodiem, galvenokārt atkarīgs no nozares, kurā darbojas uzņēmums.

1	2	3	4
	Operatīvās darbības rentabilitāte	Peļņa pirms % un nodokļu samaksas x 100	Nosaka uzņēmuma spēju gūt peļņu no pamatdarbības, ņemot vērā procentu maksājumus par aizņemto kapitālu. Salīdzinot ar bruto peļņas rentabilitātes rādītājiem, iespējams noteikt pozīciju, kas visvairāk samazina uzņēmuma ienesīgumu.
		Neto apgrozījums	
	Bruto peļņas rentabilitāte	Bruto peļņa x 100	Parāda uzņēmuma ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas atdevi jeb kādā mērā neto apgrozījuma pārmaiņas ietekmē bruto peļņas lielumu.
		Neto apgrozījums	
	Ar nodokli apliekamās peļņas rentabilitāte	Ar nodokli apliekamā peļņa x 100	Ļoti svarīgs faktisko rezultātu rādītājs, atspoguļo ne tikai pamatdarbības efektivitāti, bet arī kapitāla struktūras ietekmi uz uzņēmuma finanšu rezultātiem.
		Neto apgrozījums	
<i>Ekonomiskā jeb aktīvu rentabilitāte</i>	Ekonomiskā rentabilitāte (ROA)	Neto peļņa vai Peļņa pirms % un nodokļu samaksas x 100 Aktīvu vidējais atlikums	Raksturo, cik efektīvi peļņas radīšanā tiek izmantoti uzņēmuma aktīvi. Viens no svarīgākajiem uzņēmuma konkurētspējas indikatoriem.
<i>Finansiālā jeb pašu kapitāla rentabilitāte</i>	Pašu kapitāla rentabilitāte (ROE)	Neto peļņa x 100 Pašu kapitāla gada vidējā summa	Ļauj noteikt īpašnieku investētā kapitāla izlietošanas efektivitāti un salīdzināt šo rādītāju ar iespējamo ienākumu, ieguldot šos līdzekļus citādā veidā.
	Ieguldītā kapitāla rentabilitāte	Peļņa pirms % un nodokļu samaksas x 100 Ieguldītais kapitāls	Parāda kopējā kapitāla ienesīgumu neatkarīgi no finansēšanas avotiem. Ieguldītais kapitāls paredz pašu un aizņemtā kapitāla kopsummu.

Rentabilitātes rādītāju interpretācijā ir jāņem vērā atsevišķi faktori un cēloņsakarības. Piemēram, realizācijas (apgrozījuma) rentabilitāte var paaugstināties, samazinoties no peļņas maksājamo nodokļu likmei (uzņēmuma ienākuma nodoklis) vai arī uzņēmuma finanšu politikas izmaiņu rezultātā, tāpēc ieteicams aprēķināt arī operatīvās darbības rentabilitātes koeficientu, kuru ietekmē tikai operatīvās darbības rezultāti, izmaksu efektivitāte un cenu politika. Tas ir lietderīgi, kad nepieciešams iegūt informāciju, kas saistīta ar uzņēmuma operatīvo darbību, bet kopskata ieguvei var izmantot arī apgrozījuma rentabilitāti, jo tā parāda visu uzņēmuma saimniecisko darbību rezultātu atdevi,

jo aprēķinos tiek ņemti vērā visi ieņēmumi un izmaksas – gan tie, ko uzņēmuma vadība var ietekmēt, gan tie, kurus nevar ietekmēt, piemēram, nodokļu likmes.

Zemas apgrozījuma rentabilitātes iemesli varētu būt šādi:

- neproduktīva vispārējā darba organizācija un zems darba ražīguma līmenis;
- nepilnīga esošo resursu (pamatlīdzekļu, cilvēkresursu) izmantošana;
- pārāk augsts pārdošanas un administrācijas izmaksu īpatsvars;
- neplānotās ārkārtas izmaksas;
- augstas procentu likmes;
- zema produkcijas kvalitāte;
- mārketinga politikas trūkums u.tml.

Mainīt situāciju var, optimizējot resursus, samazinot izmaksas, uzlabojot produkcijas kvalitāti, veicinot noietu tirgū vai mainot tirgus sektoru, uzlabojot darba organizāciju un paaugstinot ražīguma līmeni u.tml.

Lai izdarītu korektus secinājumus, analizējot ekonomisko rentabilitāti, jāizvērtē nozare, kurā uzņēmums darbojas. Ekonomiskās rentabilitātes rādītājs uzņēmumos, kuri darbojas darbietilpīgās nozarēs, ir augstāks nekā kopumā vidējais valstī, savukārt tas ir zemāks par vidējo uzņēmumos, kuru saimnieciskie procesi ir kapitālietilpīgi.

Iepriekš minētie rādītāji nav vienīgie, tomēr analītiķu praksē uzskatāmi par pamatrādītājiem, kas jāizmanto uzņēmuma rentabilitātes jeb ienesīguma novērtēšanai. Protams, arī te nevajadzētu paļauties tikai uz iegūtajiem skaitļiem, jāņem vērā arī citi ietekmējošie faktori, turklāt būtu lietderīgi salīdzināt datus ar analoģisku uzņēmumu darbības datiem un iepriekšējiem periodiem.

Rentabilitātes rādītāju aprēķināšana un praktiskais pielietojums

Uzņēmuma situācijas raksturojumam kopskatā pietiekami izanalizēt aktīvu, realizācijas un pašu kapitāla rentabilitātes rādītājus. Jo realizācijas rentabilitāte (ROS) parāda, cik efektīvi tiek organizēta produkcijas realizācija. Aktīvu rentabilitāte (ROA) raksturo, cik efektīvi peļņas radīšanā tiek izmantoti

uzņēmuma aktīvi, bet pašu kapitāla rentabilitāte – investētā kapitāla izlietošanas efektivitāti. Tomēr attiecinot to uz analizējamo uzņēmumu, var redzēt, ka rādītājiem būs negatīva vērtība, jo, sākot ar 2. gadu, uzņēmums darbojas ar zaudējumiem un, sākot ar 3. gadu, pašu kapitāls ir negatīvs. Līdz ar to realizācijas un aktīvu rentabilitāte būs negatīva un var tikt rēķināta kopējās situācijas novērtēšanai un tendenču noteikšanai. Bet pašu kapitāla rentabilitāti šajā situācijā aprēķināt nav korekti, jo rentabilitāte raksturo ienesīgumu, bet, ja ir negatīvs pašu kapitāls, tad tas pēc būtības neeksistē un reāli nav tāda posteņa, kam būtu rēķināms ienesīgums. Tāpēc uzņēmuma *ALFA* efektivitātes novērtēšanai tiek apskatīti tikai realizācijas un aktīvu rentabilitātes koeficienti.

Uzņēmums analizējamajā periodā nav pelnošs, jo koeficienti ir ar mīnusa zīmi. Aprēķināt rentabilitātes koeficientus ir lietderīgi, lai noteiktu, vai izveidojusies situācija uzlabojas un cik uzņēmums ir zaudējis uz vienu neto apgrozījuma un aktīvu vienību izmantošanas laikā.

3.21. tabula

SIA *ALFA* rentabilitātes koeficientu rādītāji laikā no 1. līdz 4. gadam

Rentabilitātes koeficienti	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads
Realizācijas rentabilitāte (ROS)	1648/14391 *100% = 11 %	–28 %	–14 %	–33 %
Aktīvu rentabilitāte (ROA)	x	–24 %	–26 %	–32 %

Apskatot realizācijas rentabilitātes rādītājus 3.21. tabulā, var redzēt, ka izmaiņas ir netendētas, svārstīgas. Vismazāk uz vienu neto apgrozījumu vienību uzņēmums ir zaudējis 3. gadā, un tas ir 0,14 EUR. Visvairāk 4. gadā – 0,33 EUR. Šāda situācija ir negatīvi vērtējama, un zaudējumi ir pārāk lieli. Zemas apgrozījuma rentabilitātes iemesli var būt šādi:

- zems darba organizācijas un darba ražīguma līmenis;
- pārāk augsts pārdošanas un administrācijas izmaksu īpatsvars;
- neizdevīga noieta tirgus situācija.

Tā kā ārējās vides faktoru negatīvo ietekmi gandrīz nav iespējams novērst, uzņēmuma vadībai jākoncentrē uzmanība uz iekšējo nepilnību novēršanu. Līdz ar to, lai uzlabotu apgrozījuma rentabilitātes līmeni, ir jāsamazina relatīvi augstās pārdošanas un administrācijas izmaksas, efektīvi jāpārvalda pieejamie resursi.

Savukārt, kas attiecas uz aktīvu izmantošanu, tad analizējamajā laika periodā uzņēmuma aktīvu rentabilitātes rādītājiem ir raksturīga samazināšanās tendence. Kopš 2. gada līdz 4. gadam uzņēmums uz vienu aktīvu vienību zaudēja no 0,24 EUR līdz 0,32 EUR gadā. Tas nozīmē, ka katru nākamo gadu aktīvi tiek pārvaldīti arvien neefektīvāk. To izmantošana nenodrošina uzņēmuma peļņas iespējas, bet rada zaudējumus.

3.4.4. Kapitāla struktūras rādītāji

Jebkura saimnieciskā subjekta stabilitāte ir atkarīga no līdzekļiem, kuri ir viņa rīcībā, turklāt būtiski ir šo līdzekļu avoti. Ja uzņēmuma rīcībā ir tikai aizņemtie līdzekļi, tam jādarbojas tik rentabli, lai nodrošinātu iespēju gan atmaksāt aizņemtus līdzekļus, gan procentu maksājumus par tiem, gan arī gūt noteiktu peļņas apjomu.

Kapitāla struktūras rādītāji raksturo aktīvu un pasīvu posteņu strukturālās attiecības, kreditoru un investoru interešu aizsargāšanas pakāpi un uzņēmuma līdzekļu avotu struktūru. Izmantojot rādītājus, kas raksturo uzņēmuma finansiālo stabilitāti, potenciālie investori un kreditori var noskaidrot, cik lielā mērā uzņēmums var paļauties uz pašu kapitāla pietiekamību. Praksē finansiālās stabilitātes jeb kapitāla struktūras rādītājus aprēķina, lai noteiktu saistību attiecību pret pašu kapitālu vai aktīvu kopsummu, lai novērtētu uzņēmuma iespējas paaugstināt saistību summu, tas ir, uzņēmuma kredībspēju, kā arī palīdzētu novērtēt uzņēmuma spēju noteiktā termiņā nokārtot saistības.

Uzņēmuma kapitāla struktūras, finansiālās atkarības un finansēšanas avotu novērtēšanai parasti izmanto 3.22. tabulā apkopotos koeficientus. Šīs grupas

koeficientus rēķina uz gada sākumu un uz gada beigām, novērtējot salīdzināšanas ceļā.

Aprēķiniem izmanto bilances datus, galvenās ieinteresētās personas ir uzņēmuma kreditori, vadītāji un investori. Šī koeficientu grupa ir nozīmīga mazo un vidējo uzņēmumu vadītājiem, jo spēj noteikt uzņēmuma parādsaistību apjoma palielināšanas iespējas. Rēķinot šos rādītājus, vadītāji var sekmīgāk pārvaldīt savu saistību politiku.

3.22. tabula

Uzņēmuma finansiālo stabilitāti raksturojošie koeficienti

Koeficients	Aprēķināšanas kārtība	Paskaidrojums
<i>Finansiālās neatkarības jeb īpašuma koeficients</i>	Pašu kapitāls Balances kopsumma	Parāda pašu kapitāla daļu visu līdzekļu kopsummā. Pārsniedzot 0,5 robežu, liecina par uzņēmuma stabilu finanšu līdzekļu struktūru. Palielinoties koeficientam, palielinās arī finansiālās neatkarības pakāpe. Pieņemot lēmumu par kredīta piešķiršanu, kreditori priekšroku dod augstākam koeficientam.
<i>Finansiālās atkarības koeficients Jeb saistību īpatsvars bilanciē</i>	Saistību kopsumma Balances kopsumma	Normāls līmenis ir ap 0,4 . Jo zemāks rādītājs, jo mazāk uzņēmums ir atkarīgs no ārējiem finansēšanas avotiem un brīvāk var rīkoties ar saviem līdzekļiem. Augsts rādītājs norāda par lielu aizņemto līdzekļu summu, tātad arī par lieliem procentu maksājumiem.
<i>Autonomijas koeficients</i>	Saistību kopsumma Pašu kapitāls	Raksturo uzņēmuma finansiālo neatkarību. Parāda, cik daudz uzņēmums ir piesaistījis ārējo līdzekļu, lai finansētu savus aktīvus. Nozīme ir tad, ja koeficients nepārsniedz 0,7 . Pārsniegums nozīmē atkarību no ārējiem avotiem, tādējādi uzņēmums zaudē finansiālo stabilitāti.
<i>Maksājamo % seguma koeficients</i>	Peļņa pirms nodokļu un % atskaitījuma Maksājamo % summa	Normas robežas ir 1 – 2;3 . Parāda uzņēmuma spēju samaksāt aizdevumu procentus ar peļņas veidā iegūtajiem līdzekļiem, tas ir, neskarot pašu kapitālu. Ja koeficients lielāks par 1 , tas rāda, ka procenti tiks segti no peļņas līdzekļiem.
<i>Pašu apgrozāmo līdzekļu izmaiņu koeficients</i>	Pašu apgrozāmie līdzekļi Pašu kapitāls	Normas robežas ir 0,2 – 0,5 . Novērtē uzņēmuma spēju uzturēt pašu apgrozāmo līdzekļu līmeni un nepieciešamības gadījumā tos papildināt no pašu avotiem. Jo augstāks koeficients, jo lielākas finansiālās manevrēšanas iespējas.

Tiek uzskatīts, ja autonomijas koeficients jeb saistību attiecība pret pašu kapitālu ir sasniegusi robežu 1, tad uzņēmuma stabilitāte ir pie kritiskās robežas, jo savas darbības nodrošināšanai tiek izmantots aizņemtais kapitāls, par kuru arī ir maksājami procenti. Kreditori dod priekšroku šī koeficienta zemākam rādītājam.

Nedrīkst izdarīt secinājumus tikai uz koeficientu pamata, jo šī koeficienta kritiskā robeža atkarīga no uzņēmuma saimnieciskās darbības rakstura un apgrozāmo līdzekļu aprites ātruma: pie ātras aprites koeficients var pārsniegt 1, būtiski neietekmējot uzņēmuma finansiālo neatkarību.

Kapitāla struktūras rādītāju aprēķināšana un praktiskais pielietojums

Veicot kapitāla struktūras koeficientu analīzi, tika noteiktas SIA ALFA aktīvu un pasīvu posteņu strukturālās attiecības un novērtēta uzņēmuma kredītspēja, kas ir samērā nozīmīgs fakts sakarā ar to, ka uzņēmuma vadītāja līdzšinējās darbības trūkstošo līdzekļu piesaistē ir aizņemšanās. Kā arī tiks novērtēta uzņēmuma atkarība no ārējās izcelsmes finansējuma.

Uzņēmuma kapitāla struktūras, finansēšanas atkarības un finansēšanas avotu novērtēšanai nepieciešamo koeficientu rādītāji ir apkopoti 3.23. tabulā.

3.23. tabula

**SIA ALFA finansiālo stabilitāti raksturojošo koeficientu rādītāji
laikā no 1. līdz 4. gadam**

Koeficienti	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads	Teorētiskās normas
Autonomijas koeficients	9858/ 4400 =2,24	13407/ 990 =13,54	-5,42	-2,65	<0,7
Finansiālās neatkarības koeficients	0,31	0,07	-0,23	-0,61	>0,5
Finansiālās atkarības koeficients	0,69	0,93	1,23	1,60	<0,4
Maksājamo % seguma koeficients	8,97	-5,86	-2,80	-1,95	1-3

Autonomijas koeficients, kas tiek rēķināts arī maksātspējas līmeņa noteikšanai, raksturo finansiālo neatkarību un nosaka kopējo pašu kapitāla saistību daļu. Uzņēmuma *ALFA* autonomijas koeficients un tā izmaiņas laikā no 1. līdz 4. gada beigām liecina, ka visā analizējamajā laika periodā uzņēmums ir finansiāli nelīdzsvarots. Ja šī rādītāja teorētiskā norma ir vērtība, kas mazāka par 0,7, tad, piemēram, 2. gadā uzņēmuma rādītājs ir 13,54, kas būtiski pārsniedz teorētisko normu. 3. un 4. gada rādītāji parāda, ka situācija pasliktinās, jo pašu kapitāla negatīvās vērtības dēļ rādītājs ir ar mīnusa zīmi. Tas nozīmē, ka uzņēmuma rīcībā ir vien aizgūtie līdzekļi un pastāv būtiska atkarība no ārējā finansējuma. To pierāda arī uzņēmuma finansiālās atkarības koeficients, kam analizējamajā laika periodā ir tendence samazināties. Tā pie teorētiskās normas 0,4 uzņēmuma rādītājs 1. gadā ir 0,69 un 4. gadā tas sasniedz 1,6.

Šo rādītāju interpretācijā būtiska nozīme ir uzņēmuma kreditoru struktūrai. Ja uzņēmuma kreditoru kopsummā ietilpst vadības privātieguldījumus, uzņēmuma atkarība no kreditoriem varētu būt normas robežās, jo šī aizņēmuma aizdevējs ir sabiedrības īpašnieks, kas ir ieinteresēts tās efektīvā darbībā. Turpmāko gadu rādītāji parāda, ka situācija pasliktinās un palielinās uzņēmuma finansiālā atkarība, jo parādu summa pieaug, bet uzņēmums sāk darboties ar zaudējumiem.

Analizējamais finansiālās neatkarības koeficients parāda, ka uzņēmumam ir salīdzinoši mazas iespējas papildus piesaistīt ārējo finansējumu un tā kredītpēja arvien pasliktinās, jo koeficienta vērtība gadu no gada samazinās, kad teorētiski stabila finanšu situācija uzņēmumā ir pie rādītāja 0,5 un vairāk. Bet jau 1. gadā uzņēmuma finansiālās neatkarības koeficients sastādīja tikai 0,31, līdz 4. gada beigām tas samazinājās līdz -0,61. Šāda situācija galvenokārt izveidojās lielo zaudējumu un attiecīgi pašu kapitāla negatīvās vērtības dēļ, jo uzņēmuma vadība nepievērsa pietiekamu uzmanību pašu kapitāla, t.sk. pamatkapitāla, palielināšanas jautājumam.

Tā kā uzņēmuma pasīvu lielāko daļu veido aizņemtais kapitāls, kas analizējamajā laika periodā strauji palielinājās no 69% līdz pat 158%, jo nozīmīgu tā daļu veido aizņēmums no kredītiestādēm, tad ir svarīgi izpētīt arī maksājamo procentu seguma koeficientu, lai noteiktu, cik lielā mērā uzņēmums spēj samaksāt procentus no peļņas radītajiem līdzekļiem. Uzņēmums bijis spējīgs samaksāt nepieciešamo procentu summu no peļņas līdzekļiem tikai 1. gadā, kad rādītājs sastādīja 8,97 (2378/265). Sākot ar 2. gadu, uzņēmumam nav iespēju norēķināties par maksājamo procentu saistībām no līdzekļiem, kas gūti peļņas rezultātā, jo sabiedrības darbība bijusi nerentabla. Līdz ar zaudējumiem, kas tika gūti 2. gadā, šajā gadā sabiedrībai ir arī vismazāk iespēju segt procentus no peļņas līdzekļiem, jo tās vienkārši nav. Sakarā ar zaudējumu summu samazināšanos kopš 3. gada rādītāji salīdzinoši uzlabojas, tomēr uzņēmums par aizņemtā kapitāla izmantošanu maksā no ārējās izcelsmes līdzekļiem, tā kā pašu kapitāla vērtība šim uzņēmumam, sākot ar 3. gadu, ir negatīva.

Uzņēmuma finanšu analīze ir daudzšķautņaina un dažādu procesu, darbību, prasību, ierobežojumu, likumsakarību u.tml. apkopojošā parādība, kam ir būtiska loma visa veida vadības lēmumu pamatošanā. Dažādi autori piedāvā dažādas finanšu analīzes metodikas. Šo metodiku detalizācija procedūru jomā galvenokārt atkarīga no izvirzītiem mērķiem, kā arī no dažādiem faktoriem: informācijas, laika, metodiskā un tehniskā nodrošinājuma un īstenotāju kvalifikācijas.

Jautājumi zināšanu pārbaudei

1. nodaļa

1. Paskaidrojiet jēdziena „analīze” būtību.
2. Kāda ir analīzes loma uzņēmuma vispārējās pārvaldības sistēmā?
2. Kādi var būt uzņēmuma finanšu saimnieciskās analīzes objekti?
3. Kādi ir analīzes avoti finanšu analīzes veikšanai?
4. Kādi ir analīzes avoti saimnieciskās darbības analīzei?

2. nodaļa

1. Kādi ir finanšu analīzes mērķi?
2. Kas ir sākotnējie dati jeb sākotnējā informācija finanšu analīzes veikšanai?
3. Nosauciet finanšu analīzes posmus.
4. Nosauciet finanšu analīzes rezultātu lietotājus.
5. Kādā veidā valsts likumdošana var ietekmēt finanšu analīzes kvalitāti?

3.1. nodaļa

1. Paskaidrojiet jēdzienu „ekonomiskās analīzes metodes”.
2. Kādas metodes tiek izmantotas finanšu analīzē?
3. Paskaidrojiet kvalitatīvo un kvantitatīvo analīžu būtiskākās atšķirības.

3.2. nodaļa

1. Paskaidrojiet jēdzienu „pārskatu lasīšanas metode”. Kādi aprēķini tiek veikti šīs metodes ietvaros?
2. Paskaidrojiet jēdzienu „salīdzināšanas metode”. Kādi rādītāji var tikt salīdzināti?
3. Kādi faktori var ietekmēt finanšu stāvokļa rādītāju salīdzināšanas kvalitāti?

3.3. nodaļa

1. Paskaidrojiet jēdzienu „vertikālā analīze”. Kādi aprēķini tiek veikti šīs metodes ietvaros?
2. Paskaidrojiet jēdzienu „horizontālā analīze”. Kādi aprēķini tiek veikti šīs metodes ietvaros?
3. Kā tiek aprēķināts dinamikas indekss? Ko tas raksturo?
4. Kā tiek aprēķināta novirze? Ko tā raksturo?
5. Kā atsevišķu bilances rādītāju izmaiņas var ietekmēt uzņēmuma finansiālo stabilitāti?
6. Ar kuras analīzes palīdzību var veikt salīdzinājumu starp uzņēmumiem, lai nolīdzinātu inflācijas procesu ietekmi?
7. Kā tiek aprēķināts īpatsvara indekss? Ko tas raksturo?

3.4.1. nodaļa

1. Paskaidrojiet jēdzienu „likviditāte”.
2. Kā tiek aprēķināts kopējās likviditātes koeficients? Ko tas raksturo?
3. Kā tiek aprēķināts tekošās jeb starpsegumu likviditātes koeficients? Ko tas raksturo?
4. Kā tiek aprēķināts absolūtās likviditātes koeficients? Ko tas raksturo?
5. Paskaidrojiet jēdzienu „tīrais apgrozāmais kapitāls”.

3.4.2. nodaļa

1. Ko raksturo uzņēmuma līdzekļu aprites rādītāji jeb līdzekļu izmantošanas efektivitātes rādītāji?
2. Kas ir līdzekļu aprites perioda ilgums jeb aprites ilgums? Kādās mērvienībās tas tiek izteikts?

3. Kas ir līdzekļu aprites ātrums vai skaits? Kādās mērvienībās tas tiek izteikts?
4. Kuriem bilances posteņiem parasti aprēķina aprites rādītājus?

3.4.3. nodaļa

1. Kas ir uzņēmuma rentabilitāte?
2. Kādi rentabilitātes rādītāji var tikt aprēķināti? Kāds ir to ekonomiskais saturs?
3. Kādi faktori ietekmē rentabilitātes paaugstināšanos un kādi – samazināšanos?
4. Kādās mērvienībās tiek izteikti rentabilitātes rādītāji?
5. Kādi komerciālās rentabilitātes rādītāji var tikt aprēķināti?
6. Kuriem bilances posteņiem parasti aprēķina rentabilitātes rādītājus?

3.4.4. nodaļa

1. Kas ir kapitāla struktūras rādītāji?
2. Kādi kapitāla struktūras rādītāji var tikt aprēķināti? Kāds ir to ekonomiskais saturs?
3. Kādi faktori ietekmē kapitāla struktūru uzņēmumā?
4. Kādās mērvienībās tiek izteikti kapitāla struktūras rādītāji?
5. Kādi kapitāla struktūras rādītāji var tikt aprēķināti?

SIA ALFA bilances aktīva daļas datu apkopojums laikā no 1. līdz 4. gada beigām, EUR

AKTĪVS			Gada beigās	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads
1. ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMI							
I Nemateriālie ieguldījumi							
	1. Pētniecības darba un uzņēmuma attīstības izmaksas		010				
	2. Koncesijas, patenti, licences, preču zīmes un taml. izmaksas		020				
	3. Citi nemateriālie ieguldījumi		021				
	4. Uzņēmuma nemateriālā vērtība		030				
	5. Avansa maksājumi par nemateriālajiem ieguldījumiem		040				
	I KOPĀ		050				
II Pamatlīdzekļi							
	1. Zemes gabali, ēkas, būves un ilggadīgie stādījumi		060				
	2. Ilgtermiņa ieguldījumi nomātajos pamatlīdzekļos		070		734	751	1080
	3. Tehnoloģiskās iekārtas un mašīnas		080				
	4. Pārējie pamatlīdzekļi un inventārs		090	8289	6924	5550	3285
	II KOPĀ		120	8289	7658	6301	4365
III Ilgtermiņa finanšu ieguldījumi							
	1. Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā		130				
	2. Aizdevumi radniecīgiem uzņēmumiem		140				
	3. Līdzdalība saistīto uzņēmumu kapitālā		150				
	4. Aizdevumi saistītiem uzņēmumiem		160				
	5. Pārējie vērtspapīri un ieguldījumi		170				
	III KOPĀ		210				
1. IEDAĻAS KOPSUMMA			220	8289	7658	6301	4365
2. APGROZĀMIE LĪDZEKĻI							
I Krājumi							
	1. Izejvielas, pamatmateriāli un palīgmateriāli		230			216	216
	2. Nepabeigtie ražojumi		240				
	3. Gatavie ražojumi un preces pārdošanai		250	109	110	132	132
	I KOPĀ		290	109	110	348	348
II Debitori							
	1. Pircēju un pasūtītāju parādi		300	3454	3157	1140	694
	2. Radniecīgo uzņēmumu parādi		310				
	3. Saistīto uzņēmumu parādi		320				
	4. Citi debitori		330	28	28	119	89
	5. Neiemaksātās daļas sabiedrības kapitālā		340				
	6. Īstermiņa aizdevumi uzņēmuma līdzīpašniekiem un vadībai		350				
	7. Nākamo periodu izmaksas		360		51	105	148
	II KOPĀ		380	3482	3236	1364	931
III Vērtspapīri un līdzdalība kapitālos							
	1. Līdzdalība radniecīgo uzņēmumu kapitālā		390				
	2. Pašu akcijas un daļas		400				
	III KOPĀ		420	0	0	0	0
	IV Naudas līdzekļi KOPĀ	IV	430	2378	3393	1097	2306
2. IEDAĻAS KOPSUMMA			440	5969	6739	2809	3585
BILANCE			450	14 258	14 397	9110	7950

SIA ALFA bilances pasīvu daļas datu apkopojums laikā no 1. līdz 4. gada beigām EUR

PASĪVS			Gada beigās	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads
1. PAŠU KAPITĀLS							
	1. Akciju vai daļu kapitāls		450	2000	2000	2000	2000
	2. Akciju emisijas uzcenojums		460				
	3. Ilgtermiņa ieguldījumu pārvērtēšanas rezerve		470				
	4. Rezerves KOPĀ:						
	5. Nesadalītā peļņa:						
	a) iepriekšējo gadu nesadalītā peļņa		530	752	2400	-1010	-4060
	b) pārskata gada nesadalītā peļņa		540	1648	-3410	-3049	-2759
1. IEDAĻAS KOPSUMMA			550	4400	990	-2059	-4819
2. UZKRĀJUMI							
	1. Uzkrājumi pensijām un tamlīdzīgām saistībām		560				
	2. Uzkrājumi paredzamajiem nodokļiem		570				
	3. Citi uzkrājumi		580	42	264	278	186
2. IEDAĻAS KOPSUMMA			590	42	264	278	186
3. KREDITORI							
	I Ilgtermiņa kreditori						
	1. Aizņēmumi no obligācijām		600				
	2. Akcijās pārvēršamie aizņēmumi		610				
	3. Aizņēmumi no kredītiestādēm		620	6700	7598	8343	5824
	4. Citi aizņēmumi		630	2200	1200	1200	4820
	5. No pircējiem saņemtie avansi		640				
	6. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem		650				
	7. Maksājamie vekseļi		660				
	8. Parādi radniecīgajiem uzņēmumiem		670				
	9. Parādi asociētajiem uzņēmumiem		680				
	10. Nodokļi un sociālās apdrošināšanas maksājumi		690				
	11. Pārējie kreditori Atliktā nodokļa saistības		700	456	480	56	
I KOPĀ			740	9356	9278	9599	10 644
	II Īstermiņa kreditori						
	1. Aizņēmumi pret obligācijām		750				
	2. Akcijās pārvēršamie aizņēmumi		760				
	3. Aizņēmumi no kredītiestādēm		770				
	4. Citi aizņēmumi		780				
	5. No pircējiem saņemtie avansi		790		328	122	122
	6. Parādi piegādātājiem un darbuzņēmējiem		800	176	290	205	248
	7. Maksājamie vekseļi		810				
	8. Parādi radniecīgajiem uzņēmumiem		820				
	9. Parādi asociētajiem uzņēmumiem		830				
	10. Nodokļi un sociālās apdrošināšanas maksājumi		840	223	328	707	268
	11. Pārējie kreditori		850	61	2919	258	1301
II KOPĀ			890	460	3865	1292	1939
3. IEDAĻAS KOPSUMMA			900	9816	13 143	10 891	12 583
BILANCE			910	14 258	14 397	9110	7950

SIA ALFA peļņas vai zaudējumu pārskata datu apkopojums**laikā no 1. līdz 4. gada beigām, EUR**

(pēc apgrozījuma metodes)

Nr. p.k.	Rādītāja nosaukums	Rindas kods	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads
1	2	3	4	5	6	7
1.	Neto apgrozījums	010	14 391	12 369	21 352	8481
2.	Pārdotās produkcijas ražošanas izmaksas	020	-8512	-9044	-12983	-5009
3.	Bruto peļņa vai zaudējumi (no apgrozījuma)	030	5879	3325	8369	3472
4.	Pārdošanas izmaksas	040	-2304	-3829	-7590	-4314
5.	Administrācijas izmaksas	050	-824	-974	-1504	-1029
6.	Pārējie uzņēmuma saimnieciskās darbības ieņēmumi	060	42	73	310	342
7.	Pārējās uzņēmuma saimnieciskās darbības izmaksas	070	-415	-1286	-2144	-332
8.	Ieņēmumi no līdzdalības koncerna meitas un asociēto uzņēmumu kapitāls	080				
9.	Ieņēmumi no vērtspapīriem un aizdevumiem, kas veidojuši ilgtermiņa ieguldījumus	090				
10.	Pārējie procentu ieņēmumi un tamlīdzīgi ieņēmumi	100		1		
11.	Ilgtermiņa finanšu ieguldījumu un īstermiņa vērtspapīru vērtības norakstīšana	110				
12.	Procentu maksājumi un tamlīdzīgas izmaksas	120	-265	-696	-914	-954
13.	Peļņa vai zaudējumi pirms ārkārtas posteņiem un nodokļiem	130	2113	-3386	-3473	-2815
14.	Ārkārtas ieņēmumi	140				
15.	Ārkārtas izmaksas	150				
16.	Peļņa vai zaudējumi pirms nodokļiem	160	2113	-3386	-3473	-2815
17.	Atliktā nodokļa ieņēmumi, izmaksas	170	-456	-24	424	56
18.	Uzņēmuma ienākuma nodoklis par pārskata periodu	180	-9			
19.	Pārējie nodokļi	190				
20.	Pārskata perioda peļņa vai zaudējumi pēc nodokļiem	200	1648	-3410	-3049	-2759

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. *Gada pārskatu likums* [tiešsaiste]. LR Saeimas 1992 g. 14. oktobra likums [atsauce 2011. g. 18. febr.]. Pieejas veids: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=66461>
2. ABIZĀRE, V., *Ievads uzņēmējdarbībā*. Rīga: Izdevniecība RaKa, 2004. 140 lpp.
3. ALEXANDER, D., BRITTON, A., JORISSEN, A., *International financial reporting and analysis*. Cengage Learning EMEA, 2009. 894 p.
4. BEDNARSKIS, L., PAUPA, V., u.c. *Finansu pārskatu analīze*. Latvijas Universitāte, 104 lpp.
5. BRAGG, S. M., *Financial analysis: a Controller's Guide*. Hoboken, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc., 2007. 416 p.
6. FABOZZI, F. J., *Financial management & analysis*. Hoboken, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc., 2003., 440 p.
7. GOKUL, SINHA., *Financial statement analysis*. New Delhi: PHI Learning Private Limited, 2009., 617 p.
8. HELFERT, E. A., *Financial Analysis: Tools and techniques*. The McGraw-Hill Companies, 2001., 485 p.
9. HIGGINS, R., C., *Analysis for financial management*. New York McGraw-Hill Irwin, 2007. 8th ed., 432 p.
10. HOFŠ, K.G., MARINSKA, K., *Biznesa ekonomika*. Rīga: Jāņa rozes apgāds, tulkojums no norvēģu val., 2002. 560 lpp.
11. JANUŠKA, M., *Firmas finansiāli ekonomiskā stāvokļa analīzes metodika*. Praktisks pamatlīdzeklis. Rīga: INOVĀCIJA, 2002. 40 lpp.
12. KUDINSKA, M., *Kreditēšana*. Rīga: Latvijas komercbanku asociācijas konsultāciju un mācību centrs, 2008. 128 lpp.
13. MARNEY, J.P., TARBERT, H., *Corporate finance for Business*. US by Oxford University Press Inc., New York, 2011., 480 p.
14. MIETULE, I., LIEPIŅA, R., Bilances posteņu novērtēšanas un atzīšanas metodes finanšu grāmatvedībā un to ietekme uz likviditātes rādītājiem, Sociālo zinātņu žurnāls. Nr.1(3), 2011., 204.–215.lpp.
15. PAUPA, V., ŠNEIDERE, R., *Uzdevumu krājums finanšu analīzē*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004. 42 lpp.
16. PETERSON, P. P., FABOZZI, F. J., *Analysis of Financial Statements*. Hoboken, New Jersey, John Wiley & Sons, Inc., 2006., 285 p.
17. RURĀNE, M., *Finanšu menedžments*. Rīga: Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola, 2005. 384 lpp.
18. RURĀNE, M., *Finanšu pārvaldība*. Rīga: Latvijas izglītības fonds, 2001. 288 lpp.
19. RURĀNE, M., *Uzņēmuma finanšu vadība*. Rīga: Turības mācību centrs, 1997. 256 lpp.
20. SAKSONOVA, S., *Uzņēmuma finanšu vadības praktiskās metodes*. Rīga: Merkūrijs LAT, 246 lpp.
21. ŠNEIDERE, R., Finanšu analīzes metodes uzņēmuma maksātspējas prognozēšanai. Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2009.
22. ZARIŅA, V., STRĒLE, I., *Finanšu plānošana uzņēmumā*. Rīga: Lietišķās informācijas dienests, 2009.
23. БАНК, В. Р., БАНК, С. В. *Финансовый анализ*. Учебное пособие. Москва: Издательство Проспект, 2006, 345 стр.
24. БОЧАРОВ, В. В. *Финансовый анализ*. Краткий курс, 2-ое издание. Санкт – Петербург: Питер, 2009, 240 стр.

25. ВАН ХОРН., Дж. К. *Основы управления финансами*. Перевод с английского. Москва: Финансы и статистика, 2003, 800 стр.
26. ВАСИЛЬЕВА, Л.С., ПЕТРОВСКАЯ, М.В., *Финансовый анализ*. Москва: КНОРУС, 2006, 544 стр.
27. КОВАЛЕВ, В.В., *Финансовый анализ: методы и процедуры*. Москва: Финансы и статистика, 2002, 560 стр.
28. НОВАШИНА, Т. С., КАРПУНИН, В. И. и др. *Финансовый анализ*. Москва: Московская финансово – промышленная академия, 2005, 192 стр.
29. ШИРЕНБЕК, Х., *Экономика предприятия*. Санкт – Петербург: Питер, перевод с немецкого, 2005, 850 стр.